

*Nytt nätverk för mångfald inom scen och film
Luleå får ny fast scen för dans och cirkus
Vad gör en dramaturg?*

NR: 6-2019

SCEN & FILM

Teaterförbundets tidning

*Var tredje svensk film
spelas in utomlands*

Vi förväntar oss nödvändiga investeringar i konstnärspolitiken

I ETT POLARISERAT SAMHÄLLE är konstnärlig gestaltning viktigare än någonsin. Det behövs berättelser som gestaltar och sätter ord på det som händer i världen omkring oss. Ett dynamiskt kulturliv är centralt för en öppen demokrati, men det krävs också att fler får tillgång och tillträde till konst och skapande för att hela samhället ska höras och synas.

Representationen på våra scener och framför kameran måste bli bättre. Sverige behöver en större variation av berättelser och uttolkare. Det finns många starka initiativ för att inkludera fler och sänka trösklarna till konst och media.

Men, de konstnärliga högskolorna har svårt att rekrytera från socioekonomiskt svaga miljöer och studenterna kommer oftast från hem där föräldrarna har högskolebakgrund. Högskolorna avkrävs svar på hur de ska förbättra situationen, och det är bra – det finns en hel del att göra för att andra grupper än de som redan är inne ska lockas av utbildet. Men hur kommer man åt den ekonomiska klassproblematiken om man inte också tittar på framtidsutsikterna för dem som väljer ett liv som konstnär?

Om man på allvar vill bredda rekryteringen till de konstnärliga högskolorna – och därmed till de konstnärliga yrkena – måste man satsa på de yrkesverksamma konstnärerna. Den som saknar ekonomiskt skyddsnät hemifrån behöver kunna leva på sitt yrke. Konstnärerna har haft en usel löneutveckling jämfört med samhället i stort och de tjänar cirka 20 procent mindre än andra yrken med motsvarande utbildningsnivå. Av Teaterförbundet för scen och films medlemmar är det konstnärerna som har de mest osäkra arbetsvillkoren. Allt det här står att läsa i utredningen *Konstnär – oavsett villkor*, SOU 2018:23, som presenterades av kulturdepartementet förra året. Vilka slutsatser har regeringen dragit av sin utredning? Hittills har vi inte sett någon av de helt nödvändiga investeringar i scenkonsten eller svensk filmproduktion som krävs för att upprätthålla status quo.

Motvikten till konstnärernas svaga anställningsförhållanden och låga löner är generösa trygghetssystem som tar vid där anställningstryggheten tar slut. Här saknar vi fortfarande rimliga förutsättningar för frilansare att få en vettig SGI. Vi saknar politiska initiativ för att kombinatorer på ett bättre sätt ska kunna få del av a-kassan. Istället ser vi en nedmontering av Arbetsförmed-

lingen och en försäkringskassa som är ointresserad av lösningar för våra medlemmar som får ta hela smällen av en föränderlig arbetsmarknad med ökad rörlighet. Konstnärerna drabbas både av svaga yrkesvillkor och svaga trygghetssystem.

För att få fler konstnärer från socioekonomiskt svaga hem ökar regeringen alltså trycket på högskolorna. Är det bara jag som tycker det är cyniskt? Varför ska man söka sig till ett yrke som efter flera års högskoleutbildning och egenstudier varken erbjuder trygg anställning, rimlig ersättning eller parerande trygghetssystem? För att man älskar det? Jag kan inte läsa konstnärspolitiken som annat än romantisk.

I HÖSTBUDGETEN LADE MAN allt krut på att hedra januariöverskenskommelsen. Det som inte fanns med bland de 73 punkterna, kom inte med i budgeten. Men i nästa budget förväntar sig Teaterförbundet för scen och film nödvändiga investeringar i konstnärspolitiken. Departementen måste samarbeta för att skapa lösningar för den växande grupp kombinatorer, egenföretagare och frilansare som idag står utanför trygghetssystemen. Bygg ut allianserna för att möjliggöra ett liv som konstnärligt frilansande. Räkna upp anslagen till filmproduktion, institutioner och fria grupper så att de som anställer kan ge vettiga löner och en god arbetsmiljö.

Ekonomisk jämlikhet är en förutsättning för ett jämlikt deltagande.

SIMON NORRTHON
ORDFÖRANDE

PÅ OMSLAGET: UR FILMEN MIDSOMMAR
FOTO: NORDISK FILM

Scen & Film – Teaterförbundets Tidning

Utkommer med sju nummer per år och sänds utan särskild beställning kostnadsfritt till Teaterförbundets medlemmar.
Prenumerationspris: 350 kronor/år.

Ansvarig utgivare: **Mika Romanus**. Chefredaktör: **Magdalena Boman**.

Layout: **Magdalena Boman**.

Grafisk form: **Mu ab**

Återkommande medarbetare: **Gertrud Dahlberg, Ylva Lagercrantz Spindler, Gert Lundstedt**.

Redaktionskommitté: **Åse Axberg, Jörgen Bergmark, Måns Clausen, Eleonor Fahlén, Bengt Fröderberg, Minna Krook, Julia Reinhard, Mika Romanus**.

Scen & Film gör fördjupande reportage och intervjuer med personer verksamma inom scen- och filmområdet. Tidningen bevakar aktuella frågor av facklig, konstnärlig, kultur- och arbetsmarknadspolitisk natur.

Postadress: Teaterförbundet, Box 127 10, 112 94 Stockholm.

e-post: magdalena@mboman.se,

webbsida: www.scenfilm.se

Besöksadress: Kaplansbacken 2A.

Telefon: 08-441 13 00. Fax: 08-653 95 07. Redaktion: 070-664 55 59.

Annonser: **SB-Media AB**, Alex Simonsson Tel: 08-545 160 63.

e-post: alex@sb-media.se

Tryck: **DanagårdLitho**, Ödeshög 2019.

Repro: **Cicero Tryck och media**.

ISSN 2001-5518

Scen & Film är medlem i Sveriges Tidskrifter

Pdf på tidningen finns även på TFs hemsida: www.teaterforbundet.se

SVERIGES
TIDSKRIFTER

10

16

22

32

Innehåll nr 6-2019

4 MÅNADENS BILD

Produktionsdesigner och scenograf: Louise Drake.

9 MALIN KOORDINERAR INTIMA SCENER

Malin B Erikson är Sveriges första intimitetskoordinator.

10 INTERVJU: MARIE WÅRELL

Luleå får ny fast scen för dans och cirkuskonst.

12 MÅNGFALDEN BEHÖVER ÖKA INOM SCEN OCH FILM

Mångfaldsfrågor väcks i kölvattnet av metoo.

16 VAR TREDJE FILM SPELAS IN UTOMLANDS

Brist på produktionsrabatter riskerar utarma svensk film.

22 KAINOS SÅNG JUBILERAR

Berättelsen om det finska krigsbarnet Kaino firar 30 år.

27 KRÖNIKA: ULLA KASSIUS

Till försvar för helbilden.

28 VAD GÖR EN DRAMATURG?

Mia Törnqvist synar relationen mellan form och innehåll i dramaturgi.

32 MÅNGA JÄRN I ELDEN: HÅKAN STARKENBERG

Operasångare – numera även läkare.

Nästa nummer kommer den 18 december

Presstopp den 29 november

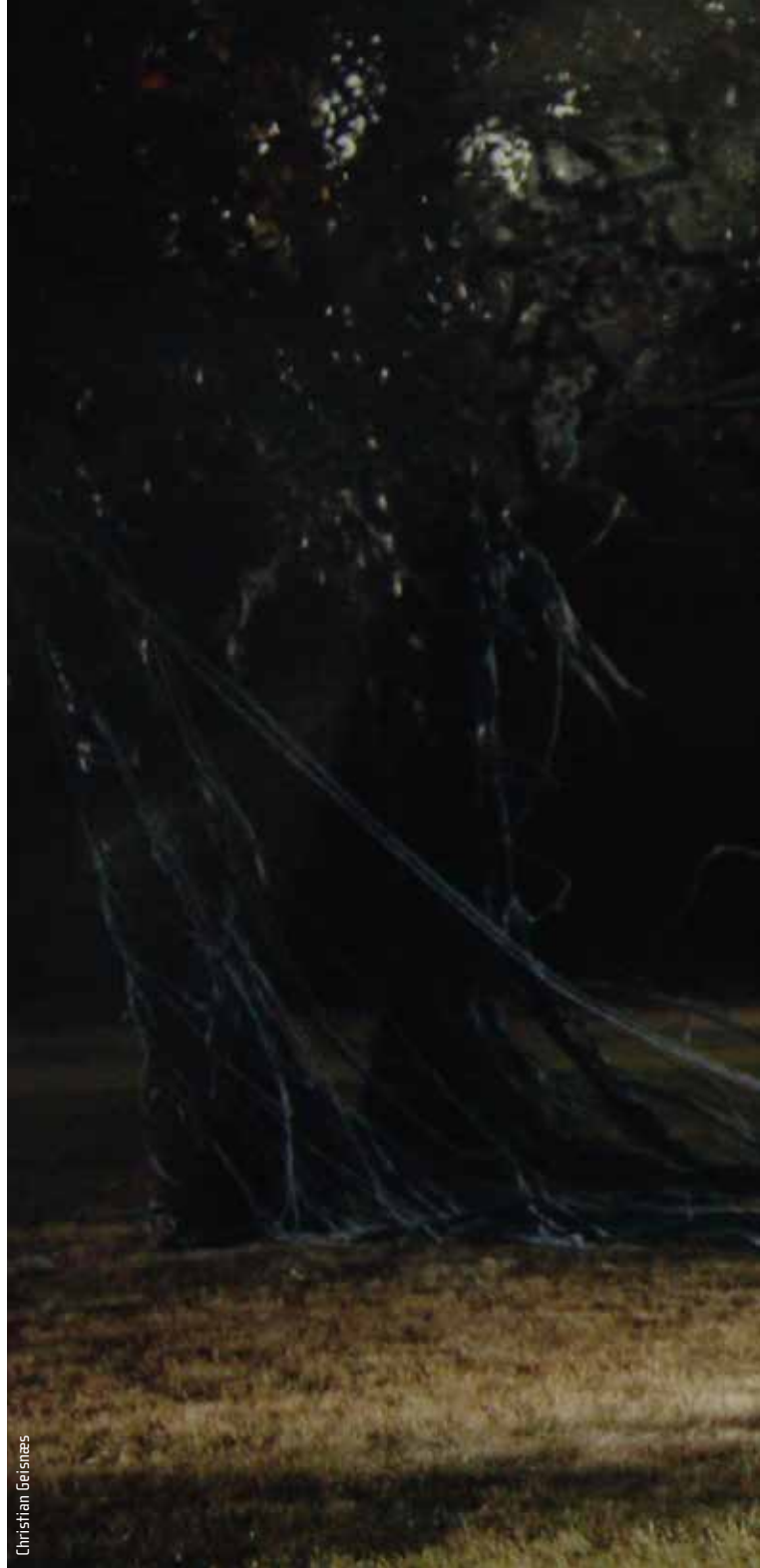
10 Marie Wårell. Foto: Ulf B Jonsson.

16 Matias Varela och Julia Ragnarsson i Fartblinda.
Foto: Cmore/TV4.

22 Sara Fridholm i Kainos Sång, Skottes musikteater.
Foto: Magdalena Boman.

32 Håkan Starkenberg. Foto: Micke Lundström.

Drömbilder symboliserar känslolägen

Christian Gensnes

Namn: Louise Drake.

Ålder: 59 år.

Yrke: Produktionsdesigner, scenograf och rekvisitör.

Det bästa med ditt yrke: Att få vara en del av berättandet. Få skapa det rum som historien utspelar sig i. Fonden som levandegör.

Aktuell i: Som produktionsdesigner för tv-serien *Sommaren-85*. Tre kvinnors

livsöden förändras under två veckor.

Kulturupplevelse som inspirerar: Åker gärna på seminarier till Köpenhamn när danska scenografförbundet arrangerar och olika scenografer från film och tv berättar. Otroligt inspirerande! Annars resor och konstutställningar, film och litteratur.

FILMPOESI I VARJE BILD – det är aldrig någon tvekan om vad regissören Lars von Trier vill berätta. Att arbeta med en så grundlig och sökande person är en ynnest, säger Louise Drake, som var set decorator och rekvisitör under inspelningen av filmen *Melancholia*.

– I den här filmen var det viktigt att ha drömbilder invävd i berättelsen, varje enskild scen symboliserar olika känslolägen. Jag tycker den här bilden visar filmens symbolik, säger Louise Drake.

Hon har jobbat med Lars von Trier i flera produktioner, som i *Dogville*, *Manderlay* och *Melancholia*.

– I denna bild blir Kirsten Dunst insnärjd, till och med av na-

turen, när planeten Melancholia närmar sig. Jag letade fram och köpte mängder av det tjockaste garnet som gick att hitta, som jag och mina två medarbetare band fast i träden och längs hennes ben. Justines (Kirsten Dunst) inre värld blev väldigt påtaglig. Det blir som en mardrömsbild. Ändå är det Kirstens deprimerade rollfigur som behåller lugnet inför katastrofen.

Filmen visar en värld alla är fokuserade på sitt eget, och där naturens krafter visar sig. En hel del djur är med, som illustrerar vad som händer när planeten närmar sig. Bland annat kommer insekter upp ur marken.

– Jag hade olika spänner med kackerlackor som jag skulle kasta upp i luften. Men de var ju rädda och ville helst gömma sig i min

plasthandske. Det var inte kul. Detta skulle filmas i superslow-motion för att kackerlackorna skulle flaxa med sina vingar. Och vi kastade upp typ små lärkor som skulle falla ner från himlen. Jag hade också hand om alla fjärilar som skulle flyga när Kirsten Dunst och Charlotte Gainsburg skulle stå och plocka bär. Jag fick lägga dem i kylan på Tjolöholms slott för att de skulle hålla sig lugna, så att jag kunde sätta dem på ett blad. Lars är verkligen en unik berättare, och filmen har fortfarande mycket att säga.

– Det är svårt att komma förbi *Melancholia*, den produktionen har gjort ett sådant avtryck, bilderna är beständiga. Filmen innehåller så många fantastiska bilder, konstaterar Louise.

MAGDALENA BOMAN

Stefan Knutsson

Fria Teatern tvingas lämna Högdalen

Fria Teatern säger upp sin scen i Högdalen. Anledningen är att en åttafaldig ökning av hyran väntar.

– Vi klarar inte av höjningen, så vi kommer att flytta ut första april 2020, säger Birgitta Sundberg på Fria Teatern.

FRIA TEATERN HAR haft sin scen i Högdalen i närmare 40 år. Till en början ägde kommunen huset och den fria gruppen blev då headhunted till den tomma lokalen. För ett tiotal år sedan såldes fastigheten till Viedekke, som äger flera fastigheter i kranskommunen. Men sent i våras såldes huset vidare till en ny ägare, ADR Holding Sverige 14.

– I början på sommaren fick vi besked om att fastigheten skulle renoveras och de nya ägarna erbjöd oss en hyra som är åtta gånger högre än den vi betalar idag. Det är ju omöjligt för oss att betala, och vi förbereder oss på att lämna vår stora scen, säger Birgitta Sundberg.

Scenen i Högdalen har haft stor betydelse för förorten där teatern kunnat erbjuda barnföreställningar till skolorna.

– Vi har fungerat lite som en öppen

scen. Det har legat i sakens natur att det ska vara så. Många andra har kommit för att spela på vår scen, fortsätter Birgitta Sundberg.

Med den planerade ökningen av hyran kommer Fria Teatern att tvingas överge Högdalen och enbart spela på sin lilla scen på Kungsholmen. I Högdalen har de haft möjlighet att ta emot en publik på 165 personer, på Kungsholmen ryms endast 45 personer i publiken.

– Vi får växla om, bygga om så gott det går och anpassa oss till våra nya förutsättningar. Det lär bli mindre av allt och inte så många barnföreställningar som idag. Allt är långt ifrån klart, men ett är säkert, vi måste se på vår scen på ett annat sätt än idag, avslutar Birgitta Sundberg.

MAGDALENA BOMAN

Jobbar arbetsgivare proaktivt mot trakasserier?

Svara **Ja** eller **Nej** på:
www.teaterforbundet.se
 eller www.scenfilm.se

Fråga i förra numret:
 Är du engagerad
 i avtalsrörelsen?

Ja 53 %

Nej 47 %

BAROMETERN

Jobbar arbetsgivare proaktivt mot trakasserier?

"Ja, Östgötateatern har haft många föreläsningar och workshops"

Magali Bancel, cirkusartist:

– Ja, det tycker jag definitivt. På Östgötateatern, där jag jobbar, har vi haft många föreläsningar och workshops sedan metoo-rörelsen drog igång. Själv tycker jag att jag fått större förståelse för frågan. Jag har inte varit jättemedveten om problemen tidigare. Det handlar nog delvis om att jag inte lyckats sätta ord på företeelsen. Jag har blivit mycket mer utbildad i frågan, och då blir företeelsen synlig på ett annat sätt.

"Ja, men alla teatrar kan bli bättre på att motverka trakasserier"

Klas Lagerlund, skådespelare:

– Ja, på min arbetsplats upplever jag att det finns ett pågående samtal om normer och diskriminering. Vi har haft utbildningsdagar där vi exempelvis talat om vithetsnorm eller stereotypa nubbilder. Men det räcker inte. Jag tror alla teatrar kan bli bättre, framför allt just proaktivt, med att bryta tystnadskulturen som är så stark i vår bransch. Hur skapar vi en trygg miljö där eventuella trakasserier stoppas tidigt? Det pratas också alldeles för lite om till exempel funktionsvariationer, kroppsnorm och transfobi på teatrar.

"Etiska diskussioner når inte alltid hela vägen fram"

Adam Högbloom, perukmakare och skådespelare:

– Som frilans har jag nog upplevt både och. Jag har mött teaterchefer som betonat vikten av att alla måste släppa hierarkier och behandla varandra lika. Vilket är skönt att höra för en tillfälligt inhoppande frilans. Hierarkier är ibland besvärligt påtagliga på en teater. I andra fall har den etiska diskussionen inte nått hela vägen fram. Jag har varit med om att vita sminkas till kineser, medan dialekter ska tas bort för att normmän inte ska ta illa vid sig av att en skådespelare talar norska.

Pensioner i fokus inför avtalsrörelsen

Teaterförbundets lokal- och yrkesavdelningar har samlats inför den kommande avtalsrörelsen. Arbetstider, löner och arbetsmiljö var några av punkterna på agendan.

INFÖR DE KOMMANDE förhandlingarna med arbetsgivarna möttes förbundets avdelningar för att gå igenom det som är extra angeläget när nya kollektivavtal ska tecknas om några månader.

– Det var fokus på avtalsrörelsen och de yrkanden som kommit in. Förutom formalia och fördjupning i sju olika teman diskuterade vi bland annat hur avtal ska utformas, berättar Jessica Gustafsson, ordförande i Teaterförbundets skådespelaravdelning.

En del frågor är återkommande när avdelningarna möts. En av dem är pensioner, som många medlemmar kan ha svårt att sätta sig in i. Villkoren skiljer sig åt beroende på vad man har för anställning eller avtal med uppdragsgivare och i produktioner.

– Det är ett ämne som är svårt att överblicka. Det finns dessutom en viss uppgivenhet, främst bland dem som inte jobbar vid någon institution. Därför är det viktigt att frågan alltid tas upp för att fler medlemmar ska kunna få information och konkreta råd om vad som är viktigt att tänka på, säger Jessica Gustafsson.

En fråga som numera också alltid finns med på dagordningen är #metoo. Två år har gått sedan uppropen startade, och sedan

dess får avdelningarna löpande rapportering om Teaterförbundets och arbetsgivarnas gemensamma arbete mot trakasserier och diskriminering.

– Den här gången fanns också Teaterförbundets lokalavdelningar på plats vilket gav ytterligare fördjupning i vad som händer och vilka frågor som är aktuella på arbetsplatser i hela landet, berättar Jessica Gustafsson.

När Teaterförbundet ska förhandla om nya kollektivavtal är det yrkes- och lokalavdelningarna som nominerar de personer som ska delta i delegationerna för respektive avtal. Förbundsstyrelsen fattade i oktober beslut om vilka som ska sitta i delegationerna. De inleder sitt arbete i november.

– Sammantaget känner jag mig alltid stärkt när alla avdelningarna har mötts. Det är viktigt att dela med sig av erfarenheter och ta upp hur det går att komma vidare och förbättra arbetet för alla som jobbar med scen och film, säger Jessica Gustafsson.

PETER REHNFELOT

Kraftig stärkning av upphovsrätt med ny lag

Senast i juni 2021 ska en ny lagstiftning om upphovsrätt börja gälla i Sverige. Då ökar möjligheterna för Teaterförbundets medlemmar att få betalt för sina verk. Just nu pågår ett samarbete för att de nya lagarna ska ge så rimliga ersättningar som möjligt.

NYLIGEN SAMLADES flera svenska kulturskaparorganisationer på ett seminarium i Stockholm. Arrangörer var Klys, Sami och Stim. Tillsammans ska dessa organisationer nu ge stöd åt justitiedepartementet som ska ta fram ett förslag på hur EU:s nya upphovsrätt, det så kallade DSM-direktivet, ska föras in i svensk lagstiftning. Seminariet gav tillfälle till att öka kunskaperna men också till diskussioner om vad som är viktigt att ta hänsyn till i den nya svenska lagstiftningen.

– Det här är ett stort genombrott. I den digitala världen som sträcker sig över landsgränserna har rättighetsinnehavare tidigare inte kunnat möta stora internetplattformar som Youtube och Facebook i avtal om hur olika verk får spridas. Nu

kommer det inte längre gå att undvika överenskommelser mellan olika parter, berättade Jan Rosén, professor i civilrätt vid Stockholms universitet.

Men för att kunna påverka den svenska lagstiftningen gäller det att agera snabbt. Redan i vår ska ett förslag presenteras av regeringen. Innan dess måste kulturskaparnas gemensamma referensgrupp enas kring en rad punkter.

– Den närmaste tiden koncentreras till att tolka och besvara frågor om vilket ansvar stora företag ska ha när de tjänar pengar på upphovsrättsligt skyddat material som sprids på nätet, säger Pontus Lenke, jurist på Teaterförbundets Rättighetsbolag, som ingår i referensgruppen.

En annan viktig del i den nya lagstift-

ningen handlar om transparens, inflytande och kontroll.

– Det gäller att både kunna se hur ens verk används och få lämplig ersättning för hur verken nyttjas. Man ska också ha rätt att återkalla rättigheter om de används på fel sätt, till exempel inte alls, säger Pontus Lenke.

Förhoppningarna på det nya regelverket är stora. Mycket pekar mot att det blir den största kulturpolitiska reformen hittills under 2000-talet.

PETER REHNFELOT

Klys, Sami och Stim samlar 100 000-tals kulturarbetare vars upphovsrätt berörs av EU:s nya DSM-direktiv (Digital single market), som klubbades i EU-parlamentet i år.

#metoo – så ska förändringen fortsätta

Två år har gått sedan de första #metoo-upproren skakade om scenkonsten i Sverige – och i världen. Den 8 november ordnar Svensk scenkonst och Teaterförbundet för scen och film ett seminarium om vad som gjorts sedan dess och hur det gemensamma arbetet mot trakasserier nu går vidare.

VID STARTEN AV #metoo-rörelsen hösten 2017 var uppmärksamheten kring trakasserier inom scenkonsten extra stor. Men både fack och arbetsgivare var också snabba med att vidta åtgärder, bland annat genom att ta fram en gemensam handlingsplan. Sedan dess har ett stort antal utbildningsinsatser, arbetsplatsenkäter, rapporter, visuellblåsarssystem och konkreta handlingar bidragit till att tidigare maktstrukturer och tystnadskulturer kunnat brytas.

Men var står vi nu egentligen? Har debatten börjat handla mer om uthängningar och enskilda personer än om att bryta de osunda strukturer som #metoo lyfte fram? Har mäns attityder förändrats?

Det är några frågor som Svante Tid-

holm från organisationen Män kommer att berätta om på seminariet. Organisationen Män arbetar mot destruktiva normer och mäns våld mot kvinnor.

En ny studie från organisationen visar att fler män blivit mer engagerade i jämställdhetsfrågor efter #metoo, men samtidigt har få rannsakat sitt eget beteende. Ett resultat som kan vara värt att beakta i det fortsatta arbetet mot sexuella trakasserier.

VID SEMINARIET medverkar också Leili Falsafi som är expert på förändringsarbete och organisationsutveckling. Hon kommer bland annat att diskutera hur arbetsplatserna kan arbeta för att skapa ett öppet klimat och en inkluderande arbetsmiljö.

Tillsammans med Christina Björk-

lund, vd vid Göteborgsoperan och Simon Norrthon, ordförande i Teaterförbundet för scen och film diskuterar hon även bland annat hur olika strukturer, föreställningar och hierarkier kan försvåra arbetet med att skapa arbetsplatser fria från alla former av trakasserier.

PETER REHNFELOD

Datum: Fre 8 nov kl. 14.00–16.00.

Plats: Folkoperan, Hornsgatan 72 i Stockholm (T-bana Mariatorget).

Seminariet kommer att strömmas och finnas tillgängligt på www.teaterforbundet.se.

• Även filmsidan ordnar en sluten branschträff på årsdagen av #metoo på biograf Grand i Stockholm.

HALLÅ DÄR...

"Vi vill locka fler män till teatern"

Hallå där Karl Seldahl, du tillträdde som konstnärlig ledare på Estrad Norr Teater den 1 maj. Vad händer just nu?

– Jag är i full färd med att regissera pjäsen *Versioner* av Manda Stenström som snart har premiär. Pjäsen är nyskriven och undersöker gränserna kring sanning och handlar ytterst om att vara ärlig mot sig själv. Det är ett intressant samtidsämne och jag tror vi står inför ett paradigmskifte där sanningsbegreppet blir alltmer uppluckrat. Under regisserandet har jag varit tjänstledig från uppdraget som konstnärlig ledare men har samtidigt börjat formulera min vision för Estrad Norr Teater, som en regional scenkonstverksamhet med ett kulturpolitiskt uppdrag att driva den samlade scenkonstverksamheten i Jämtland och Härjedalen.

Förutom teater, finns också verksamheter som musik, musikteater och dans.

Berätta mer om din vision.

– Jag vill att Estrad Norr Teater ska var inbjudande men samtidigt utmanande genom att ta upp viktiga samhällsämnen. Uppdraget är att minst hälften av utbudet ska riktas till barn och unga. Men jag hoppas att vi även kommer att göra spännande vuxenföreställningar och funderar på hur vi kan hyvla ned de osynliga trösklarna för att exempelvis locka fler män och andra grupper som mer sällan kommer till teatern.

– Jag är också engagerad i Teaterförbundets avdelning 119 för scenkonstregissörer och brinner för att kunna skapa en trygg arbetsmiljö där den konstnärliga verksamheten når sin fulla potential utan att fastna i förlagade normer, diskriminering och gamla könsroller.

Hur kommer det sig att du tackade ja till att arbeta med en turnerande verksamhet i Jämtland och Härjedalen?

– Jag sökte det utlysta jobbet som jag sedan fick. På så sätt kan man säga Estrad Norr Teater och jag tackade ja till varandra. Det känns otroligt kul. Inte minst för att jag har anknytning hit till Jämtland i och med att min mor, Viveka Seldahl, härstammar från den lilla byn Överammer. Jag lockas också av att beslutsvägarna är korta på arbetsplatsen. Jag trivs överlag med att det är lite lugnare och mer avspänt än i storstaden. Här i länet har jag tidigare bland annat regisserat musikteaterpjäsen *Dunderklumpen* vid den magiska vridläktaren i Döda fallet utanför Hammarstrand. I sommar ser jag fram mot att vara coach till pjäsen *Lapp-Nils* som regisseras av Martin Lindberg och som ska spelas vid Döda fallet.

GERTRUD DAHLBERG

Roger Turesson/DN

Malin B Erikson jobbar med skådespelarna Liv Björk-Zehourou och Siri Bengtén i pjäsen *Belfast girls*.

Regissören Malin B Erikson är Sveriges första intimitetskoordinator. Hon har inlett hösten med att föreläsa och hålla workshops.

– Det är kul. Intresset för att hitta ett ramverk kring intima scener är stort bland både regissörer och skådespelare.

Malin koordinerar intima scener

TVÅ ÅR EFTER #METOO börjar ett ramverk för intima scener så sakta att leta sig in i den svenska teater- och filmvärlden. I våras höll engelskan Ita O'Brien föreläsningar och workshops under Teaterbiennalen i Sundsvall. Malin var där och ingår numera i en första grupp om 17 personer som utbildas av henne.

– Kursen inleddes i somras. Jag är den enda svensken, det finns en finsk person med också, men hon bor i London.

Malin B Erikson är regissör och skådespelarpedagog och har arbetat utomlands under många år. Hon är utbildad i England, vid Royal Central School of Speech and Drama, samma lärosäte som O'Brien, och kom tillbaka till Sverige 2016.

– Jag hoppas att både skolor, teatrar och film tar sig an liknande riktlinjer som Ita O'Briens skrä byggt upp i England. Det regelverk hon arbetar efter har utvecklats och nyanserats under flera år. Möjligen kan ett ramverk i Sverige komma att an-

passas efter de förutsättningar som finns här, det gäller bara att vara tillräckligt lyhörd, säger Malin B Erikson.

För Malin B Erikson är arbetet som intimitetskoordinator först och främst en arbetsmiljöfråga.

– Min grund är att bygga en trygg arbetsplats både för regissörer och skådespelare. Med ett tydligt ramverk vet alla exakt vad de ska göra, och ger skådespelare frihet att säga nej. När du får större utrymme för att skapa intima scener i ditt karaktärsarbete blir det också bättre scener, menar Malin B Erikson.

Efter en uppsjö av vittnesmål och anklagelser om övergrepp i branschen, har behovet av att använda sig av intimitetskoordinatorer ökat. Framväxten av strömningstjänster och den stora produktionen av serier har gjort att jättar som HBO och Netflix, särskilt i den anglosaxiska filmvärlden, vill använda sig av koordinatörer för intima scener. Här i Sverige har flera

teatrar och skolor visat intresse för att använda sig av Malin både som föreläsare, workshopledare och koordinator.

– Jag trodde faktiskt inte att det skulle gå så lätt att nå ut med mitt arbete. Men det händer mycket, många hör av sig. Än så länge är jag involverad, främst på teatersidan. Det betyder att det finns behov och att folk är öppna inför vad det här är. Min förhoppning att vi blir fler som arbetar med detta så småningom.

Malin och hennes kurskamrater ingår i ett mentorskapsprogram som arrangeras av Intimacy on Set fram till våren 2020, då utbildningen avslutas med en avancerad certifieringskurs.

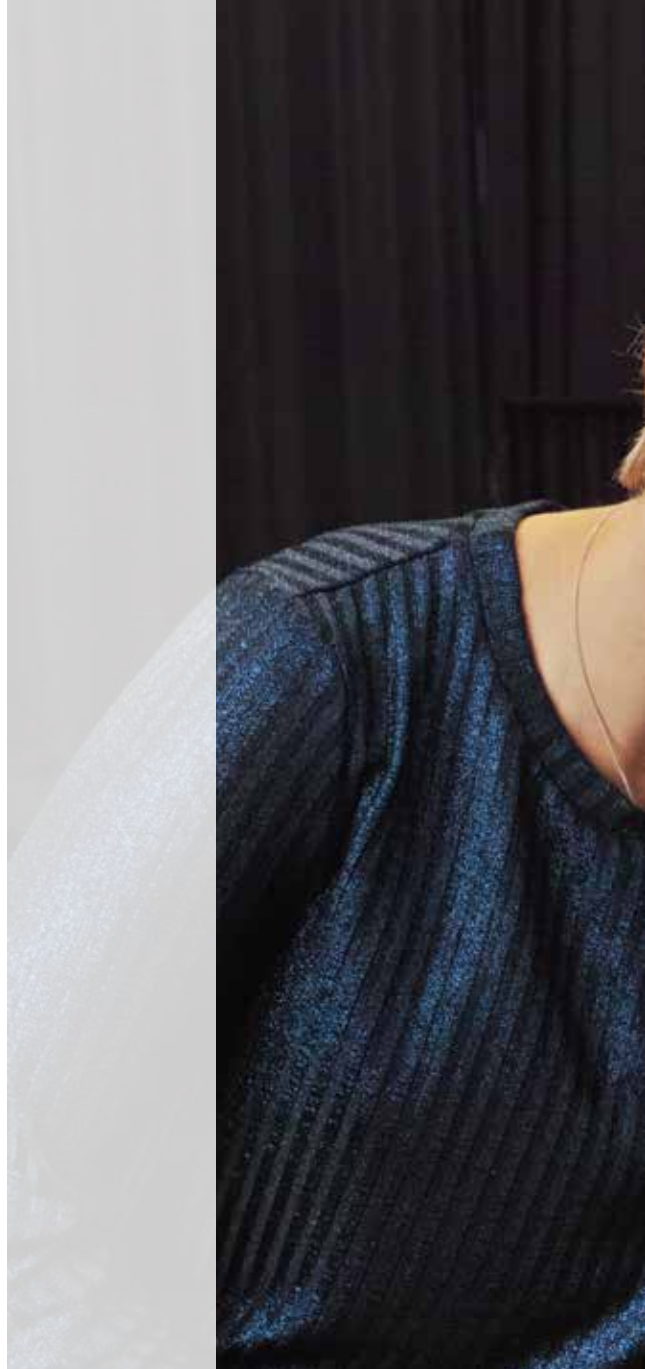
MAGDALENA BOMAN

Ita O'Briens regelverk hittar du på Scen & films hemsida: www.scenfilm.se och på Teaterförbundet för scen och films hemsida: www.teaterforbundet.se

Dansinitiativet i Luleå tar nya kliv

Sex meter i takhöjd, 192 kvadratmeter dansgolv med golvvärme. Ett rum för 100 personer plus dansare.

I en industrilokal har Marie Wårell och Dansinitiativet byggt ett hem för dans- och cirkuskonst i Luleå.

EN DRYG MÅNAD HAR gått sedan den fullsatta invigningshelgen i september för Dansinitiativets nya fasta scen för dans och cirkus i Luleå.

– Det var så maxat, säger verksamhetsledaren Marie Wårell lyckligt.

Hennes eget dansarliv började här i Luleå, mest av en slump. Hon hade en bakgrund i gymnastiken och sökte danseestetisk på gymnasiet när vännerna gjorde det. Efter studenten blev hon uppmanad att gå på audition. Hon fick jobbet, en inblick i dansvärlden och rådet att söka skolor. Efter Danscenters streetinriktade utbildning i Stockholm kom hon in på Dans- och cirkushögskolans treåriga dansarutbildning.

– Det har varit ganska slumpartat fram tills nu egentligen. Men nu har jag valt själv. Tidigare har det varit lite som att dansen har hänt mig.

2013 väntade hon och sambon Per Sundberg, konstnärlig ledare för Dansinitiativet, sitt första barn. Marie Wårell hade jobbat en del i Norrbotten och plötsligt dök en rymlig lägenhet upp på Hemnet i Karlsvik i Luleå. De lämnade den lilla lägenheten vid Odenplan och flyttade 90 mil norrut.

– Då såg allt ljust ut, en dansinstitution var på gång i Norrbotten, säger Marie.

GRANNSTÄDERNA PITEÅ OCH Luleå slogs om Dansens hus, men när Norrbottens läns landsting efter valet 2014 drog sig ur föll allt platt.

– Det blev som en dvala, allt stod stilla.

När Luleå kommun bestämde sig för fortsätta satsa själva bad hon om ett möte:

– De var ganska öppna med att de inte visste vad de skulle satsa på och frågade: ”Vad tycker du att vi ska göra?”

Svaret blev frigruppen Dansinitiativet och en lokal ämnad för dans med rejäl takhöjd för cirkus.

– Om infrastrukturen för dansen är dålig i Sverige, så är den ännu sämre för cirkus, säger Marie.

De bodde nära de stora Tyskmagasinen och förundrades över att de rymliga byggnaderna med sin spännande historia stod tomma. Här förvarade Nazityskland proviant på väg till Norge och efter kriget passerade ryska krigsfångar här.

Sommaren 2016 repeterade de inför den andra delen i före-

Namn: Marie Wårell.

Yrke: Dansare och verksamhetsledare för Dansinitiativet i Luleå.

Ålder: 33 år.

Aktuell med: En ny fast scen för dans och cirkus i Luleå.

Om Dansinitiativet: Har ett treårigt verksamhetsstöd från Luleå kommun, och ettåriga stöd från Statens kulturråd och Region Norrbotten.

Produktioner: *Föreställ dig en föreställning* (2019), *Morgondagens vittnen* (2019), *Mitt bland stjärnor* (2019), *Birds come back to bones* (2018), *Mångfaldens magasin* (2015–2019), *Hidden escapes* (2018).

Ulf B. Jonsson

ställningsserien *Mångfaldens magasin* som de seriens andra år fått tillåtelse att spela i Tyskmagasinen. På midsommardagen vaknade Marie Wårell till mängder av sms och missade samtal. Under natten hade magasinen brunnit ner till grunden.

– Det var horribla bilder. Vi hade arbetat så mycket med husens historia, det kändes lite som att någon närstående gått bort.

Föreställningarna genomfördes till slut i ruinerna av magasinen med brandskadade tågagnar och havet utanför som fond.

Under flera somrar fortsatte gruppen sitt konstnärliga utforskande av Tyskmagasinens historia på plats. Genom bland annat en ljudvandring för alla sinnen och en dansföreställning med gravida kvinnor som skildrade de ryska krigsfångarnas passage har de berättat husens historia.

Parallellt växte behovet av egna ändamålsenliga lokaler anpassade för att producera dans och cirkus i.

– Om vi flyttar härifrån, ska varenda dansare som flyttar hit i framtiden behöva gå igenom det här? Ska konstformen vara helt beroende av individer?”

Kommunens sökande efter en lokal drog ut på tiden så Dansinitiativet erbjöd sig att ta över sökandet och då lossnade det. Den

nya lokalen på Ålgatan 11 ligger i Skutviken strax norr om stadskärnan. Här finns industrifastigheter och bilhandlare men också Coop Norrbotten Arena som lockar både hockey- och konsertpublik.

DET HETT EFTERLÄNGTADE dansgolvet på 12x16 meter är antligen på plats i lokalen som mäter sex meter i takhöjd. Värmslingor löper under golvytan och förhoppningsvis släpper inte den höga inlåttningsporten in för mycket kyla i vinter.

Under invigningshelgen hade den sista delen i föreställningsserien *Mångfaldens magasin* premiär. I *Morgondagens vittnen*, i koreografi av Benno Voorham, mötte dansare både historiens krigsbarn och dagens nyanlända.

Nu börjar nästa kapitel i Dansinitiativets historia med träning för dansare minst en gång i veckan, gästspel och flera uppsättningar som kan åka på turné – men som också har ett hem att återvända till. Nästa år genomförs en konstnärlig produktion med dansare från Sverige, Norge, Finland och Ryssland inom det treåriga regionala utvecklingsprojektet *Dance artists in Barents* som går på turné i alla fyra länderna.

MALIN PALMQVIST

"Vi måste fortsätta vara obekväma"

Att vara svart i den svenska film- och tv-världen innebär att hela tiden vara beredd på att ta strid mot felaktiga uppfattningar. Men också att vara ensam. Det framkom i ett panelsamtal vid årets afrosvenska historievecka på Etnografiska museet i Stockholm.

MEDIE- OCH FILMFORSKAREN Ylva Habel har studerat hur svarta personer gestaltats i svensk film och tv under 1900-talet. Hon visade exempel på hur tidiga filmer innehåller utstuderad rasism, men också att vissa stereotyper och exotism har levt kvar under lång tid.

– Filmen *Det osynliga folket* av Madubuko Diakité som visades på SVT 1973 var den första skildringen som skildrade levnadsvillkoren för svarta i Sverige i ett bredare perspektiv, berättade Ylva Habel.

I ett samtal med skådespelaren Nanna Blondell och artisten/konstnären Maria Llerena framkom olika perspektiv på arbetsvillkoren i film och tv för personer som har en mörkare hudfärg.

– När jag började arbeta med sång och

dans 1966 hade jag inget val. Jag hamnade i en mall och blev den exotiska "Flickan från Havanna" med hela svenska folket, efter att ha uppträtt i Hylands Hörna 1967, berättade Maria Llerena.

Stämpeln som "Flickan från Havanna" satt sedan kvar länge. Vägen bort från schablonen gick via kulturarbete för Sida, utbildning till dramapedagog, teckningar och sagor i tidningen Kamratposten, barnprogram i SVT (som första icke svenskfödda kvinna) och att under lång tid arrangera babysalsarytmik.

För Nanna Blondell var villkoren anorlunda. Hon började jobba som skådespelare i en tid på 00-talet när mycket förändrades. Men gamla föreställningar levde kvar.

Ylva Habel, Maria Llerena och Nanna Blondell samtalade under den afrosvenska historieveckan.

– Jag var ensam om mitt utseende och det gjorde att jag fick representera en massa frågor hela tiden. När jag var med så hade man checkat av mångfalden. Det blev fel. Man blir en stereotyp som mejslats fram av en homogen grupp, förklarade hon.

Okunskapen och gamla vanor har gjort

Mångfaldsfrågor vädras i kölvattnet av

Mångfalden behöver öka inom scen och film. Det är målet för medlemmarna i ett växande nätverk, som samlar kvinnor med utomnordisk utseende.

KAMPANJERNA #METOO och #tystnadtagning slog igenom med full kraft för två år sedan. Många kvinnor i scen- och filmvärlden började berätta om utsatthet och trakasserier.

Anna Sise var en av dem. Men hon kände snabbt att något skavde. Liksom andra svenska skådespelare med utomeuropeiskt påbrå saknade hon representation bland dem som tog ledarroller i den nya rörelsen.

– Vissa av oss har dubbel utsatthet, utifrån kön men också utifrån etnicitet. Om vi ens blir representerade i tv, film och scen så ser vår utsatthet annorlunda ut. Vi blir även diskriminerade av dem vi nu skulle stå sida vid sida med, berättar Anna Sise.

Idag är hon en av de cirka 100 skådespelare som de senaste två åren engagerat sig i ett nätverk som bildades spontant av Bahar Pars i samband med #metoo och som ger stöd, delar erfarenheter

och försöker få mångfalden att öka i den svenska scen- och filmvärlden.

– Att vara i minoritet i en produktion har blivit en vana, men det gör också något med dig med åren. Du känner dig ensam, och det tär att möta snäva synsätt vid rollbesättningar och i bedömandet av erfarenheter och synen på våra kroppar, säger Anna Sise.

De flesta i nätverket upplever att det inte finns tillräckligt med kunskap om intersektionell feminism i produktioner och i #metoo-rörelsen.

– Att vara svart är en lika stark identitet för mig som att jag är kvinna. Jag är förvisso exakt lika mycket vit som svart eftersom jag har en vit mamma, men det är min svarthet som styr vad jag får, eller inte får, för roller, säger Anna Sise. Hon har förståelse för att det kan kännas konstigt för en vit kvinna, som med #metoo

att hon ofta varit tvungen att säga ifrån.

– Ett exempel var vid inspelningen av serien *Den inre cirkeln*. Massor av skådespelare och statister var med i en scen. Jag var den enda med icke svenskt utseende. Så ser inte samhället ut idag. Först efter att jag protesterat syntes fler med rötter i andra länder, berättade Nanna Blondell.

På frågan om hur de tror att arbetsvillkoren kommer att se ut framöver var båda försiktigt optimistiska.

– Jag har nyligen jobbat i London. Där är man flera generationer före Sverige och har en bredare representation i alla yrkesgrupper. Då är jag inte ensam och kan slappna av mer. Men för att komma

dit räcker inte samtal och diskussion, man måste vara obekväm, agera och ifrågasätta, svarade Nanna Blondell.

– Man måste kämpa på. Jag fortsätter jobba med babysalsarytmik. Det kommer hela tiden nya barn. Jag är hoppfull, avslutade Maria Llerena.

PETER REHNFELDT

#metoo

äntligen kunde ta bladet från munnen, plötsligt ska behöva backa och tänka på att ge någon annan utrymme.

– Att inte behöva tänka på sin hudfärg eller sitt påbrå är ett privilegium. I en kamp som handlar om att bryta maktstrukturer är det nödvändigt att se sin egen position i systemet. Annars får man tyvärr inte alla med sig, säger Anna Sise.

HON GÖR SIG INTE till en röst för hela nätverket, men menar att det handlar om ödmjukhet och att lyssna på människor med andra erfarenheter.

– En fjärdedel av Sveriges befolkning har utomnordiskt påbrå. Men det syns än så länge inte i tv, filmer eller på våra svenska scener. Det är en av de främsta anledningarna till att nätverket behövs, säger Anna Sise.

– I gruppen konstaterar vi också att vi alltid behöver göra ett extra arbete för att undvika klichéer, stereotyper eller exotifiering. Det har varit fantastiskt att träffa andra som känner igen sig exakt i det jag har brottats med under alla år, säger Anna Sise.

Med de senaste årens uppmärksamhet kring #metoo ser hon ändå positivt på framtiden.

– Många i branschen är mer öppna och reflekterande. Jag själv lär mig massor hela tiden. Sakta kommer nya berättelser att få utrymme där ensidiga perspektiv och gamla normer förhoppningsvis inte längre dominerar, säger Anna Sise.

Närmast ser hon fram mot tvåårsdagen av #metoo den 8 november då mångfaldsfrågor kommer att få extra uppmärksamhet.

PETER REHNFELDT

Sverige halkar efter i en globalt växande filmindustri

Utan produktionsrabatter och en satsning på kompetensutveckling riskerar svensk film att förlora sin nuvarande position. En ny rapport synliggör flaskhalsar inom den nuvarande industrin.

SVENSK FILM MÅ VARA framgångsrik på internationella festivaler, men faktum är att möjligheterna för industrin att växa begränsas starkt av att Sverige inte är konkurrenskraftigt gentemot andra europeiska länder som kan erbjuda förmånligare finansieringsvillkor.

Trots politisk enighet över alla partier och att Tillväxtverket ville öronmärka en satsning på 300 miljoner kronor i höstbudgeten, så uteblev produktionsrabatter i budgetpropositionen. Samtidigt riskerar både arbetstillfällena och kompetens att försvinna från Sverige.

– Film och tv är en framtidsbransch och en viktig sektor för många länder. Den globala filmproduktionen har vuxit dramatiskt med strömningstjänsterna. Det råder stor efterfrågan på film- och tv-drama. Netflix omsätter redan 15 miljarder dollar, parallellt stegar Amazon och Disney Studios in med stora steg i branschen, säger Jonathan Olsberg, konsult med fokus på den globala filmindustrin och vars företag står bakom Pica-rapporten (*Production infrastructure and capacity audit: Sweden*) beställd av parterna inom den svenska film- och tv-branschen.

Den svenska filmindustrin har bra grundförutsättningar för att kunna växa, konstaterar rapporten. Bara i Sverige har intäk-

terna från strömningstjänsterna årligen växt med åtta procent sedan 2014 eftersom vi ser film och tv-drama som aldrig förr. Men Sverige riskerar samtidigt att hamna i bakvattnet på en expanderande och internationell industri.

Branschen är till stor del beroende av tillfälliga anställningar som kräver hög yrkesskicklighet, och i dagsläget saknas kompetens på flera områden om industrin ska kunna expandera.

– Det finns gott om kreativa yrkesfunktioner, men behovet av kvalificerad produktionsledning är skriande, det vill säga rutinerade produktionsledare, linjeproducenter, FAD och platschefer, säger Leon Forde som sammanställt rapporten.

Utöver att det råder brist på en del andra yrkesfunktioner som manusförfattare, animatörer, filmklippare och stuntkoordinatörer så saknar landet en utbyggd struktur av studior och produktionservicebolag som tar hand om hela inspelningar, vilket riskerar att skapa problem den dagen då landet vill ta emot internationella produktioner. Även möjligheter att teckna bra försäkringar i Sverige kan bli en flaskhals i framtiden.

Det krävs sålunda utbildningar, investeringar och kampanjer för att branschen inte ska hamna på efterkälken, kommenterar Film i Väst, rapporten.

MAGDALENA BOMAN

Kvinnors rättigheter på agendan i Madrid

Eleanor Fahlén, Teaterförbundet för scen och film, Kelly Wood och Fiona Donovan från MEAA Australia (Media Entertainment and Arts Association).

TEATERFÖRBUNDET är medlem i flera globala organisationer som samlar fackföreningar från hela världen. En av dem är UNI-MEI som bland annat organiserar filmarbetare.

UNI-MEI Global Womens Working Group samlades nyligen i Madrid. Ordförande är Eleanor Fahlén, Teaterförbundets regionala skyddsombud på filmområdet.

Arbetsgruppen består av kvinnor från olika länder som ges en möjlighet till öppna samtal i slutna rum, där erfarenheter, problem och även goda exempel utbyts.

Arbetsgruppen driver också olika projekt, som att analysera fackförbundens medlemstidningar, webbsidor och annat förbundsmaterial för att se hur stort utrymme kvinnor får i bild och text.

De har också undersökt kvinnors representation i förbundsstyrelser och delegationer, för att identifiera vilka organisationer som lever upp till UNI:s mål om att minst 40 procent av representanterna ska vara kvinnor.

Mirja Wester och Jonas Holmberg vill påskynda jämställdheten i filmbranschen.

Sofia Sabel

Göteborg lovar en jämställd filmfestival

AV DE FILMER SOM hittills har visats på svensk bio 2019 är endast 20 procent regisserade av kvinnor. Det konstaterar Göteborgs filmfestival som nu utlovar en jämställd festival 2020, där hälften av regissörerna ska vara kvinnor. Initiativet kallar de "50/50 Vision" och förhoppningen är att detta ska uppmuntra och utmana övriga kollegor i filmbranschen att påskynda sitt jämställdhetsarbete.

– Att filmbranschen fortsatt är så ojämslidd är oacceptabelt. Både sett ur ett rent ekonomiskt och strukturellt perspektiv men inte minst i relation till vilka konsekvenser det får för de filmer som produceras och visas, säger Mirja Wester, vd, Göteborg filmfestival, i ett pressmeddelande.

Elva konstnärliga utbildningar blir fem

Från och med höstterminen 2020 förändras utbildningarna i film och media vid Stockholms konstnärliga högskola. Elva kandidatutbildningar kommer att komprimeras till fem. De nya utbildningar utlysas den 15 november 2019.

Enligt Maria Hedman Hvittfeldt ger den nya programstrukturen studenterna goda valmöjligheter.

– Efter kandidatexamen kan de välja olika vägar vidare. De kan utifrån den inriktning de gått arbeta med relevanta uppgifter inom radio, tv och film eller fortsätta studera på avancerad nivå för att specialisera inriktningen och fördjupa det egna konstnärliga uttrycket, säger hon på skolans hemsida.

I samband med att kandidatutbildningen görs om utvecklar Stockholms konstnärliga högskola även ett antal inriktningar på masternivå.

Filmen *Tiny Souls*, av den jordanska regissören Dina Naser, visades på festivalen. Kompositören Ronald Heu, som är Malmöbo, skrev musiken till filmen.

120 filmer visades på Malmö Arab filmfestival

För nionde året i rad gick en av Sveriges största filmfestivaler, Malmö Arab festival, av stapeln i Malmö i oktober. Med gäster från hela världen och flera tusen besökare är syftet med festivalen att skapa samarbeten mellan Sverige och arabländerna.

I år hade bland annat kompositören Malmöbon Ronald Heu gjort musik till två arabiska filmer. Under de fem festivaldagarna visades omkring 120 långfilmer, dokumentärer och kortfilmer.

Nästa danskedja sker 2020

I oktober arrangerade det nordiskt-baltiska nätverket Kedja ett fullsatt mötesevent för dansare i Åbo. Nästa möte äger rum i Göteborg, den 20–23 augusti. Håll utkik på www.kedja.net för mer information och anmälan.

Maria Sid.

Maria Sid ny teaterchef för Kulturhuset Stadsteatern

Finlandssvenska Maria Sid, 51 år, har utsetts till ny teaterchef för Kulturhuset Stadsteatern. Därmed efterträder hon Anna Takanen som avgick i oktober 2018, då Sid utsågs till biträdande teaterchef.

Sid har en bakgrund som såväl skådespelare som regissör. Senast satte hon upp *Min fantastiska väninna* på just Kulturhuset Stadsteatern. I höst kan hon också ses som mamma Ritva i bioaktuella *En komikers uppväxt*.

Mattias Andersson blir Dramatens nya teaterchef

Regissören, dramatikern och skådespelaren Mattias Andersson har utsetts till teaterchef för Dramaten. Han tillträder tjänsten den 1 mars 2020. Vid sin sida har han Maria Groop Russel som vd.

Dramaten skriver att man med Andersson får ett modernt ledarskap och att han har många intressanta tankar om hur teaterns repertoar ska utvecklas.

– Jag ser fram emot att arbeta med alla de extremt kompetenta medarbetarna på Dramaten och tillsammans försöka skapa relevant, attraktiv och häpnadsväckande scenkonst för vår samtid, säger Mattias Andersson i ett pressmeddelande.

Kulturbryggan undersöker utmaningar på mindre orter

Vilka utmaningar finns för konstnärer som är verksamma på mindre orter? Det undersöker just nu Kulturbryggan som nyligen har besökt tre platser i norra Sverige som fått strukturbidrag för att etablera nya produktionsplatser för konst och kultur. Syftet med resorna har varit att ”följa upp effekterna av bidraget och öka kunskapen om förutsättningarna för konstnärer verksamma i mindre samhällen”, enligt ett pressmeddelande. Där konstateras att ”en viktig förutsättning för att kunna etablera en produktionsplats på en mindre ort är att projektägaren har en förankring i lokalsamhället och att man involverar byborna i projektet”.

Snedrekrytering till utbildningar utreds

Konstnärliga utbildningar hör till de mest snedrekryterande. Det meddelar regeringen som nu ska jobba för att motarbeta detta.

Bland annat konstateras det att studenter på utbildningarna i högre grad har en liknande socioekonomisk bakgrund. Det gäller på såväl högskolor som folkhögskolor och hos andra utbildningsanordnare. Nu har kulturdepartementet och utbildningsdepartementet kallat centrala aktörer till ett rundabordsamtal i syfte att bredda rekryteringen.

– Jag vill att vi tillsammans hittar vägar framåt som gör att fler känner sig hemma inom kulturen och på de konstnärliga utbildningarna. Idag är vem du har som förälder ett starkare urvalsinstrument än din egen kreativitet. Så kan det inte fortsätta, säger Helene Öberg, statssekreterare hos kultur- och demokratiminister Amanda Lind (MP).

Hipp stänger för ombyggnad

Efter Dramaten och Kulturhuset Stadsteatern stängs nu också Hipp för renovering, Malmö stadsteaters 120 år gamla scen. 85 miljoner kronor beräknas kalaset kosta.

För detta kommer teatern bland annat få fler publikplatser och en ny foajé. Ombyggnaden inleds hösten 2021 med återinvigning våren 2022.

Under tiden ska teatern spela på alternativa scener i Malmö.

Marie Brolin-Tani får danskt hederspris

Svenska Marie Brolin-Tani har tilldelats danska hederspriset Ballettens Venners Applauspris 2019 på 20 000 danska kronor. Det uppger Danstidningen. Motiveringen lyder i urval: ”Med gränslös energi, en stor arbetskapacitet och en outtröttlig vilja att dansa, från *Kung Lear* till lunchdans /.../ har du i många år satt dina tydliga spår i det danska danslandskapet.”

Marie Brolin-Tani är idag konstnärlig ledare för danska Black Box Dance Theatre Company. Dessförinnan var hon dessamma för Skånes dansteater.

"Svensk film riskerar tappa kompetens och konkurrens"

Närmare var tredje långfilm och varannan dramaserie spelas idag in utomlands. Hur kommer det sig? Vilka val gör svenska produktionsbolag när de placerar sina inspelningar utomlands?

Scen & film har talat med några producenter.

DET HAR LÄNGE TALATS om produktionsrabatter i den svenska filmbranschen – i minst 20 år. På senare år har frågan utretts och allt fler ställer sig bakom en sådan finansieringsmodell, men än har pengarna inte hittat fram. Samtidigt har Sverige hamnat allt mer i bakvattnet. Idag är vi ett av få länder i Europa som inte har incitament vilket gör att allt fler svenska produktioner söker sig till andra länder.

Bara under 2019–2020 spelas 12 långfilmer och 23 dramaserier in utomlands. Det innebär att ungefärligen 1,5 miljarder kronor hamnar utanför Sveriges gränser, enligt Film och tv-producenterna.

– En gissning är att kanske hälften av dessa produktioner skulle kunna göras i Sverige. Oavsett hur många det är, så är det fortfa-

rande en stor mängd arbetskraftstillfällen som vi inte får ta del av här i Sverige, säger Tim King, produktionschef på SF Studios.

FAKTUM ÄR ATT filmproduktion också genererar andra fördelar som ekonomisk tillväxt, turism och ger stimulans till andra kreativa industrier, konstaterar en rapport från Tillväxtverket som lades fram för två år sedan.

Att finansiera en film eller en tv-produktion är som att lägga ett pussel, menar Tim King. Ytterst få produktioner, med undantag av Netflix och HBO, kan göras med endast en finansiär.

– Oftast har du fyra till fem olika finansiärer för att få ihop en produktion. Det kan vara en kanal, en distributör, en eller flera filmfonder. Under senare år har vi i Norden varit tvungna att leta

Skådespelarna Alexander Karim och Malin Buska i *Advokaten 2*.

efter rabatter för att få pusslet att gå ihop, fortsätter Tim King.

En tv-kanal kanske går in med 50-60 procent av budgeten. Väljer produktionsbolaget att sänka budgeten, sänker också kanalen sin insats. Och det är alltid de sista miljonerna som är svårast att få ihop, konstaterar han.

– Du flyttar inte en produktion utomlands primärt för att spara pengar, utan för att hitta den sista delen av finansieringen av en film eller en tv-serie, säger Tim King.

VISST, DET KAN GE ekonomiska fördelar, men ofta tillkommer kostnader, då exempelvis en svensk rollbesättning och delar av ett svenskt team måste flygas ner.

– Det är inte vårt första val att tillbringa tre månader i Tjeck-

ien. Vi skulle helst undvika att tvinga folk att jobba utomlands, men vi gör det för att få del av produktionsincitament.

SF HAR TVÅ PRODUKTIONER på gång som helt och hållet utspelar sig svenska miljöer: dramaserierna *Advokaten 2* och *Åreakuten*. De skulle kunna filmas enbart i Sverige.

– *Åreakuten* flyttar vi exempelvis till Litauen för att få in de sista miljonerna. Vi bygger upp en polisstation, ett sjukhus och en brandstation i en studio i Villnius istället för att vara i Sverige. I *Advokaten 2* fejkar vi Köpenhamn och Malmö i Helsingfors. Det sparar vi heller inga pengar på. Däremot fick vi in nästan åtta miljoner kronor genom att få del av landets produktionsrabatter. Budgeten gick ihop, men jag hade föredragit att produktionen

"Jag skulle säga att under 2019-2020 försvinner mellan 500 miljoner och 750 miljoner kronor iväg utomlands i rena direktkostnader. Det finns skäl till att andra länder i Europa har produktionsrabatter. Obegripligt att vi är ett av de få länderna som inte fattat detta".

Tim King, SF Studios.

spelades in i Malmö och Köpenhamn, säger Tim King.

Det må vara att en filmarbetare kostar mindre i Villnius än i Sverige, menar Tim, men istället tvingas SF att använda mer folk där. Teamen är större i andra länder, och filmvärlden är vanligtvis mer hierarkisk utomlands.

– Här hjälper teammedlemmarna varandra över yrkesgränserna. Så det kan uppstå en del kulturkrockar.

EN GENOMSNITTLIG dramaserie kostar ungefärligen 50 miljoner kronor att göra. Om 23 stycken serier spelas in utomlands motsvarar det över en miljard kronor.

– Om dessa produktioner istället gjordes i Sverige, då skulle vi också ha potential att bygga upp en bra infrastruktur i här. Det är så många arbetstillfällen som vi nu skickar utomlands.

Tim menar att de rena inspelningskostnaderna för en produktion ligger på minst en tredjedel av budgeten.

– Jag skulle säga att under 2019-2020 försvinner mellan 500 miljoner och 750 miljoner kronor iväg utomlands i rena direktkostnader. Det finns skäl till att andra länder i Europa har produktionsrabatter, och obegripligt att vi är ett av de få länderna som inte fattat detta.

DET HANDLAR ALLTSÅ INTE bara om att produktionsrabatter gör det möjligt för oss att behålla våra svenska produktioner på hemmaplan. Om storfiler från andra länder som USA, Kanada och Australien hade möjlighet att landa i Sverige blir också vi bättre på att producera film.

– Istället står vi stilla och stampar på samma plats. Detta samti-

Bild ur horrorfilmen *Midsommar* i regi av Ari Aster om ett ungt amerikanskt par på besök i Sverige.

digt som en internationell och global filmvärld utvecklas på andra håll, säger Tim King.

JUST DET HAR SKETT i Ungern, Europas näst största filmland efter England, menar producenten Patrik Andersson. De har erbjudit rabatterade inspelningar under många år. B-reel spelade in filmen *Midsommar* där – en film som egentligen utspelar sig i byn Hårga i Hälsingland. Patrik konstaterar att de fick göra avkall på konstnärliga ambitioner och stryka scener från Stockholm eftersom filmen inte gick att finansiera i Sverige.

– Vi har hamnat på efterkälken för att vi saknar incitament och för att avancerade filmproduktioner tar sig till andra platser. När vi skulle bygga vår jätteby Hårga hade vi inte en, utan fem specialistbolag som kunde hjälpa oss med arbetet. Vi saknar infra-

struktur och har inte lyckats nå en internationell höjd bland den stora kadern av filmarbetare.

Men trots allt görs det film som aldrig förr också i Sverige. Med strömningstjänsterna har efterfrågan på dramaserier ökat. För fem år sedan gick det att boka upp filmarbetare tre månader i förväg, nu måste produktionsbolagen boka folk upp till ett år innan för att säkra sin tillgång på kompetent arbetskraft. Sverige har dränerats på kunnig arbetskraft och folk är uppbokade lång tid i förväg.

PRODUCENTEN SANDRA HARMS på Misofilm spelade in *Box 21* i Rumänien, trots att historien utspelar sig till 85 procent i Sverige, och 15 procent i Rumänien.

– Det blev precis tvärtom. Vi filmade 85 procent i Rumänien

Matias Varela som bankdirektören Peder i *Fartblinda*.

och 15 procent i Sverige istället, eftersom vi erbjöds 35-procentiga produktionsrabatter i Bukarest och det gick strålande bra, säger Sandra.

Det gjorde däremot inte den produktion som Sandra och Misofilm spelade in i Sverige i år.

– Vi var tvungna att dubbelavlöna folk för att få rätt person på rätt plats. Vi drev i stort sett en filmskola under inspelning. Vår svenska arbetskraft räcker inte till. Vi måste kompetensutveckla och utbilda folk här i Sverige. Och det måste ske på nationell nivå om vi ska kunna producera bra tv-drama.

HENNES NÄSTA PRODUKTION är en HBO-serie och eftersom de finansierar sina produktioner helt och hållet själva så behöver produktionen inte spelas in utomlands.

– Det öppnar för en fantastisk möjlighet, vi kan visa Stockholm i varenda scen. Det jobbar vi mycket med nu.

Även dramaserien *Fartblinda*, som till 99 procent utspelar sig i

Sverige, spelades in utomlands. Producenten Jan Marnell lade nio inspelningsveckor i Riga och åtta i Stockholm.

– Vi fann ett gammalt bankpalats i Riga. Det visade sig att vi hittade två filmfonder där som gav ungefär samma nettoresultat som skatterabatter hade gjort för oss. Vad som hände oss var, att vi arbetade in ett bra team i Riga. När vi sedan skulle tillbaka till Sverige så tog vi med oss delar av det tekniska teamet från Baltikum. Vi tog även med oss den inhyrda utrustningen från Riga. Vi måste akta oss i Sverige, så att vi inte tappar vår konkurrensförmåga och vår kompetens, säger Jan Marnell.

Han funderar på att helt och hållet lägga nästa projekt i Baltikum – nu har han ju ett nätverk där och utarbetade relationer sedan tidigare.

– Det är följden av att filminspelningar läggs utanför Sverige. Det går snabbt att få en produktion på plats om du söker dig utanför Sveriges gränser. Och du får den sista och viktiga finansieringen som du behöver för projektet.

Chore/TV4

SAMTIDIGT MÅSTE ALLA produktionsbolag ta större risker när de ger grönt ljus för produktioner ett år i förväg. Det är ett problem, menar Tim King på SF Studios. Särskilt mindre bolag är beroende av att ha kortare finansieringstider och cashflow för att kunna täcka upp för dagliga kostnader av hyror och anställda

Är detta också ett skäl till att så många produktionsbolag åker utomlands?

– Ja, det kan det vara. Jag hoppas att politikerna förstår att incitament är en fantastisk möjlighet att se till att branschen behåller sin kompetens och sitt folk. För om vi inte utvecklas här hemma tar något annat land över produktionen vi gör här.

MAGDALENA BOMAN

Branschen undersöker nu möjligheten att gemensamt bilda en nationell yrkesnämnd för att lättare styra kompetensutveckling och efterfrågan av arbetskraft.

Fakta om film och tv

- Under 2019–2020 kommer 12 långfilmer och 23 dramaserier att spelas in utomlands. Grovt räknat innebär det att var tredje långfilm och varannan serie spelas in i andra länder.
- Filminstitutet ger produktionsstöd till ett 20-tal långa spelfilmer per år, det vill säga 40 under en tvåårsperiod. (SFI)
- Snittbudgeten för en lång spelfilm med produktionsstöd år 2018 låg på 27,6 miljoner kronor. (SFI)
- Cirka 50 dramaserier produceras för Sverige under en tvåårsperiod, exklusive komedi, barn/ungdom och rena underhållningsserier. (SVT, TV4, Viaplay)
- Antalet premiärsatta svenska spelfilmer under samma tid brukar hamna runt ett 50-tal. Spelfilmer utan stöd från Filminstitutet är vanligtvis lågbudgetproduktioner som inte söker sig utomlands. (SFI)

TEATERI

söker producent

med start i början av 2020
Intervjuer sker fortlöpande

Ansökan senast 25 nov

Info/kontakt:
www.teateri.se

Berättelsen om Kainos flykt till Sverige jubilerar

30 år efter urpremiären spelas föreställningen
Kainos sång på Skottes musikteater i Gävle.

En verklighetsbaserad berättelse om ett finskt
krigsbarns upplevelser av Sverige som har paralleller
till idag.

Till höger: Kalle Zerpe, Marie Skön-
blom och Sara Fridholm.
Nedan: Regissören Elisabeth Frick
och Kaino Svensson.

Magdalena Boman

Magdalena Boman

MED FINSKT VEMOD, HUMOR och allvar berättar Skottes musikteater i Gävle historien om den sjuåriga flickan Kaino och hennes flykt från Karelen till Sverige tillsammans med sina två småbröder. En berättelse om språk, språklöshet och identitet från ett barns perspektiv.

När tidningen Scen & film besöker Skottes musikteater är det exakt 30 år sedan *Kainos sång*, skriven av Urban Lindh, hade urpremiär på Rajateatern i Härnösand. Kaino själv, hennes barn och barnbarn är på plats. Det var Kainos dotter, skådespelaren Carina Svensson, som fick sin mor att berätta historien om hennes flykt. Själv spelade Carina 500 föreställningar av pjäsen under de första åren på Rajateatern, och sedan på Änglunds teater i Norberg.

– När Carina först frågade mig om jag kunde berätta historien

om mina år som krigsbarn, så ville jag inte. Jag tillbringade två år som barn i Sverige, sedan återvände jag till Finland för att gå i skola där. Då hade jag glömt bort det finska språket. Men med tiden flyttade jag tillbaka till Sverige, berättar Kaino.

Kaino kom med sina småbröder, två och fyra år, till Sverige under finska vinterkriget. Syskonen skildes åt, trots Kainos protester. Hon hade lovat mor att de skulle hålla ihop. Sverige öppnade dörren för dem, men det var ett välkomnande med villkor. Barnen fick nya, svenska namn och fick leva på nåder.

– Vi var 70 000 barn som kom till Sverige under fem år. Jag klarade det bra för att jag är en glad och positiv person. Det har jag varit i hela livet. Jag har inte haft självmordstankar som många andra. Inte drabbats av alkoholism. Jag fick en bra man och våga-

de skaffa familj. Men inte mina bröder, ingen av dem, på grund av separationen från våra föräldrar, säger Kaino.

BERÄTTELSEN OM KAINO skrevs i slutet på 80-talet då främlingsfientliga strömningar var i antågande. Skottes musikteater har spelat pjäsen sedan 2016. Ett av skälen till att regissören Elisabeth Frick ville ta sig an pjäsen var dess aktualitet med de många ensamkommande barnen som åter har kommit från krigsdrabbade länder.

Urban Lindhs dramatisering utmanar bilden av vad flykt betyder. Kaino är förvisso rädd när bomberna faller, samtidigt går det inte att komma ifrån att det är ett äventyr som hon får uppleva. Skräck blandas med förtjusning vid tanken på att Kaino ska få

Britt Mattsson

komma till ett land där det finns sockerdricka. *Kainos sång* vågar ha en ljus, humoristisk grundton. Det gör det lätt att se sig själv och sina nära i Kainos öde. Musiken i föreställningen, som är ny-skriven av Kalle Zerpe och Sara Fridholm, andas finskt vemod.

– Jag har aldrig varit med om en föreställning som är så bred åldersmässigt. Vi har spelat mycket för mellanstadiet, men också för lågstadiet, högstadiet och gymnasiet. Det fungerar lika bra. Vi har spelat för finska föreningar, då är det känslösamt. Berättelsen utspelar sig för länge sedan och det har vi upplevt som bra när vi spelat för dagens flyktingbarn. De känner igen sig men ändå finns distans, säger Kalle Zerpe, skådespelare och konstnärlig ledare på Skottes musikteater.

EFTER FÖRESTÄLLNINGEN BLIR det mingel i foajén och Carina Svensson berättar tacksamt att skådespelarna bytt namn på en av bröderna, på hennes begäran.

– Kaino och mellanbrodern hade ingen kontakt under 20 år och när pjäsen skrevs, då ville vi inte heller använda hans riktiga namn. Morbrodern bodde sju år i Sverige och mådde jättedåligt när han blev hemskickad till Finland. Han var rotlös, blev alko-

holiserad och levde ett helvetes liv. Han anklagade Kaino för att inte ha lyckats hålla ihop syskonskaran. Men för några år sedan hände det något roligt. Kainos bror blev erkänd som far. Detta efter att en man, som var trött på byskvallret där han bodde, hade gjort ett dna-test. Far och son återförenades. Liksom Kaino och hennes bror. Några veckor senare dog morbrodern. Min morbror fick ett lyckligt slut på sitt eländiga liv och jag samt min bror fick en kusin. Jag är så glad för att Skottes ändrade vår morbrors namn i pjäsen. Från och med nu använder vi hans riktiga namn, och namn spelar roll. Den här föreställningen är också så musikalisk, faktiskt den bästa jag sett. Tack, Skottes musikteater!

MAGDALENA BOMAN

Kainos sång

Dramatiker: Urban Lindh.

Regi: Elisabeth Frick.

Scenografi, kostym, mask: Claes Wiberg.

Kompositör: Kalle Zerpe, Sara Fridholm.

Musikarrangemang: Ensemblen.

Skådespelare: Marie Skönblom, Kalle Zerpe, Sara Fridholm.

Ny jurist anställd på kansliet

Celia Englund är ny jurist och ombudsman på Teaterförbundets kansli.

Hon besvarar frågor, löser problem på arbetsplatser och i olika typer av uppdrag.

Celia Englund arbetade med film innan hon blev jurist.

DEN SOM HÖR AV sig till Teaterförbundets medlemsrådgivning kommer i kontakt med någon av förbundets jurister/ombudsmän med specialkunskaper om anställningar och avtal. Celia Englund är en av dem.

Vilka är dina arbetsuppgifter?

– På förmiddagarna jobbar jag med medlemsrådgivningen och svarar på samtal och mejl med frågor om allt från ersättningsnivåer och kontrakt till kollektivavtal och lagar. På eftermiddagarna reder jag ut ärenden som kräver mer tid. Det kan vara situationer där man inte är helt överens med arbetsgivare om arbetsmiljö eller arbetstider, men också om överklaganden

av beslut från exempelvis a-kassan eller upphovsrättsfrågor.

Är någon fråga som är extra aktuell just nu?

– Ja, avtalsrörelsen är på gång och det kommer frågor kring kollektivavtalen och förslag eller synpunkter på hur de kan förbättras. Avtalen har mycket text och vissa delar kan bli tydligare kring exempelvis anställningstider eller olika ersättningar.

Vad har du gjort tidigare?

– De senaste fyra åren har jag läst till jurist i Lund. Innan dess jobbade jag som mask- och kostymassistent. Bland annat vid inspelningarna av filmerna *Efterskalv*, *Min lilla syster* och dramaserien *Tjockare än vatten*.

Varför sökte du till Teaterförbundet?

– Dels för att jag är intresserad av arbetsrätten och frågor kring den, dels för att komma tillbaka till det jag jobbat med tidigare. Jag kan relatera till frågor och villkor inom scen och film, och har inblick i det som gäller på arbetsplatser och i olika projekt.

I genomsnitt är Celia i kontakt med ungefär tio medlemmar varje dag. Tillsammans med de andra juristerna/ombudsmännen tar hon emot drygt 6 500 telefonsamtal och e-postmeddelanden varje år, och hanterar några hundratal medlems- och förhandlingsärenden.

PETER REHNFELOD

Nominera till Scenkonstbiennalen!

18-23 maj går Scenkonstbiennalen 2021 av stapeln. Har du en produktion att nominera? Läs hur förfarandet går till på www.scensverige.se

Urvalskommittén består av

Lis Hellström Sveningsson (ordf.), dans- och teaterkritiker, kulturskribent

Johan Hilton, krönikör och scenredaktör på DN Kultur

Josette Bushell-Mingo, regissör, grundare National Black Theatre Sweden, prefekt

Lena Engström, styrelseledamot i Danscentrum, fd kommunikator, kulturstrateg

Mahmoud Al Zeeb, grundare av Ljusnarsbergs Riksteaterförening

Malin Palmqvist, dans- och teaterkritiker, journalist, kulturredaktör

Martin Forsberg, koreograf och konstnärlig ledare på Norrdans

www.scensverige.se

"Svenska facket proaktivt i arbetsmiljö"

Magdalena Boman

Dansk Skuespillerforbund har ett nästan lika stort kansli som Teaterförbundet för scen och film, berättar chefsjuristen Magnus Homann Poulsen.

Kan de nordiska facken inspirera och lära av varandra? Absolut, menar Magnus Homann Poulsen, chefsjurist vid danska skådespelarförbundet som under en månad har studerat hur Teaterförbundet för scen och film fungerar.

DANSKA SKÅDESPELARFACKET är långt mindre än det svenska systerförbundet. Det har 2 200 medlemmar och organiserar skådespelare, operasångare, musikalartister, dansare och koreografer. Teaterförbundet för scen och film organiserar i sin tur 8 500 personer, vilket inkluderar alla yrkesgrupper på scen- och filmområdet.

– Det jag tar med mig hem är hur ni jobbar med arbetsmiljöfrågor, ni är långt mer proaktiva där än vi. I Sverige har ni regionala skyddsombud, inte bara på arbetsplatserna utan även på ert kansli, vilket vi inte har. Det gör också att ni har närmare relationer med era motparter, filmproducenter och arbetsgivare på scenområdet. Kontinuiteten ni har byggt upp med arbetsgivarsidan leder till goda

relationer och avdramatiserar frågor kring arbetsmiljöfrågor, säger Magnus Homann Poulsen.

EFTERSOM DET DANSKA förbundet är mindre än det svenska fungerar det också mer informellt, konstaterar han. Danska skådespelarförbundet har inte som det svenska facket lokal- eller yrkesavdelningar som samlas inför en ny avtalsrörelse för att diskutera sina krav. Endast större teatrar i Danmark har representanter som är förtroendevalda.

– När vi ska ta reda på vilka frågor medlemmarna vill att vi ska driva vänder vi oss direkt, ibland genom enkäter, till dem. Varje år samlas vår generalförsamling då vi säger ja eller nej till nya förslag

till kollektivavtal. I övrigt satsar det danska förbundet mycket på att erbjuda sina medlemmar ett stort antal kurser, exempelvis i improvisation, filmskådespeleri, sångcoachning eller andra specialistkurser.

– Under senare år har vi inrättat DSF studio. I vårt hus finns numera två övningsrum. Där vi har kurser och workshops, men där vi också ordnat auditions. Dessutom kan våra medlemmar nyttja lokalerna på egen hand för repetitioner. De är anpassade med dansmattor och bra akustik för sång. Det blir som en mötesplats för våra frilansare. Något som är väldigt uppskattat, säger Magnus Homann Poulsen.

MAGDALENA BOMAN

Det unika med teater är helbilden

DET SOM SYSSELSÄTTER MIG är vad teater är eller kan vara. På teatern har vi bara helbilder. Publiken kan bli aktiv och själv välja en del ur helbilden, till sitt bildutsnitt.

Jag kan titta i taket, ibland hänger där en kristallkrona eller en vacker målning, ibland ventilationsrör eller träbalkar ibland ser jag himlen. Salongsväggarna kan vara av kakel, trä, eller klassrumsväggar, men väggar på teatern är oftast svartmålade, för att de ska försvinna, men jag vill se väggarna. Jag är en del av en publik. Jag sitter på en bänk, en stol eller i en sammetsfåtölj, numrerat eller på onumrerat. Den som sitter bredvid mig tittar i sin telefon, stinker parfym eller har kanske somnat.

Jag ser skådespelarna, jag tittar oftast på den som just nu har replik, men ibland är det någon i bakgrunden som fångar min uppmärksamhet. Jag kan med blicken själv vandra mellan parallella skeenden, även om ljuset försöker styra blicken och skapa närbilder. Jag vill se var orden kommer ifrån. Vad står skådespelarna på, ett trägolv, en heltäckningsmatta, asfalt eller en dansmatta? Har de blod på fötterna?

HUR SKAPAR MAN KONST som är lika komplex som våra liv, så motsägelsefull och mångfasetterad som vår tillvaro är? Jag tänker att på teatern kan vi visa baksidan och ett annat perspektiv samtidigt. Vi kan arbeta med helbilder och få syn på människan på sin stol, i ett rum, i ett hus, på en scen i en stad i ett land just nu. Jag

vill kunna få möta både levande och döda på scen samtidigt, jag vill ha speglar i taket och kunna se mig själv samtidigt som jag kan se vad som händer bakom scenväggarna. Jag vill se var åskljudet kommer ifrån, någon står visst och skakar en plåt. Jag vill se högtalaren som musiken kommer från och jag vill se lampan som ger skuggan. Allt det här blir en del av dramats kontext, sammanhanget, hela bilden, publiken, rummet, dramat – allt är en del av teaterhändelsen.

I min vardag blir jag berövad sammanhanget, jag får bara veta att nu stänger en skola, SL-kortet har höjts, 20 procent röstar på SD, någon har mördat sin syster eller Peter Handke har fått Nobelpriset. Samtidigt är varje enskild händelse en del av något större, det finns strukturer och det finns system. Jag vill att hela den komplexa bilden ska finnas med och ta plats på teatern.

DEN OPTIMALA HELBILDEN är applådetacket, då är alla som haft någon roll i berättelsen på scenen samtidigt och de förvandlas framför mina ögon från offer eller bödel i berättelsen till skådespelare just här och nu. Om inte förr så brukar ljuset då också tänkas över publiken och jag ser och är sedd samtidigt.

ULLA KASSIUS
SCENOGRAF OCH REGISSÖR

Skicka avtal och intyg med en gång

Om du söker a-kassa och får ett tillfälligt arbete är det viktigt att du skickar in alla handlingar så snart de är påskrivna.

Kom ihåg att alltid skicka in en kopia på ditt anställningsavtal eller kontrakt så fort du får det.

Kom också ihåg att skicka in ett arbetsgivarintyg så snart arbetet är klart.

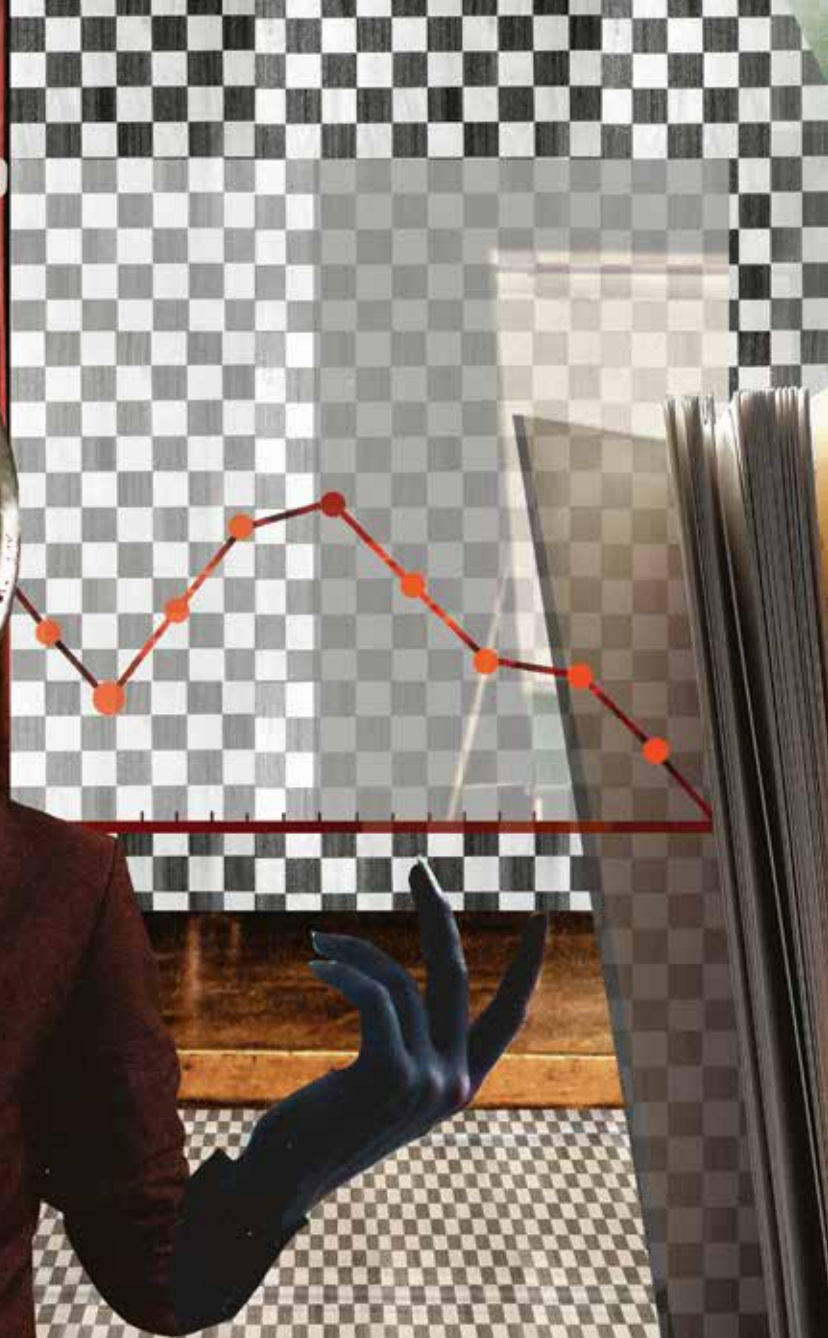
Du kan ladda upp dokument och begära arbetsgivarintyg från din arbetsgivare i våra e-tjänster på Mina sidor.

Unionen
A-KASSAN

Du hittar mer information om a-kassa och kulturarbete på vår hemsida unionensakassa.se. Om du har frågor kan du skicka ett meddelande på Mina Sidor eller ringa oss på 0770-77 77 88.

RATIO

Kanske är inget yrke inom teatern är så svårt att beskriva som dramaturgens. Få människor vet vad en dramaturg verkligen gör, samtidigt har dramaturgi blivit en eftersökt kunskap inom en rad områden, inte bara på teatern.

Vem är dra

VAD ÄR DÅ DRAMATURGI? Ordet är grekiska och kommer från Drama = handling, eller att handla och Ergos = arbetare. Rent etymologiskt betyder dramaturg alltså: en som arbetar med handling.

Oftast förknippar man dramaturgi med textarbete, men en dramaturg behöver inte arbeta med text. Dramaturgi är komposition, det vill säga sakers eller handlingars inbördes förhållande som i sin tur bildar en helhet. Det kan gälla dans likaväl som föremål på en utställning.

På teatern är dramaturgens arbete uppdelat mellan reper-

maturgen?

toardramaturgi: att läsa pjäser och planera repertoar, och produktionsdramaturgi: att arbeta med en föreställning.

För detta krävs det att man kan tre saker: läsa, se och tänka.

Man måste kunna använda sig både av sitt analytiska ratio, och sitt intuitiva intellectus, det vill säga man måste kunna läsa vad som faktiskt står i en text och analysera det, men också höra vad som finns mellan och bakom orden.

DET ÄR INTE ORDEN I SIG som är betydelsebärande. Innebörden i en text ligger i vad orden sammantagna förmedlar och för att

uppfatta det måste man våga lita på sin intuition, sitt intellectus; det som vi upplever eller förnimmer, men som inte går att verifiera.

I FÖRBEREDELSENA FÖR ett repetitionsarbete arbetar ofta dramaturg och regissör tillsammans. Dramaturgen är bollplank och hjälper till att formulera den bärande tanken i en pjäs eller ett koncept. Det är den tanken som sedan ska genomsyra helheten

Mia Törnqvist, dramatiker, dramaturg och lektor i dramaturgi på SKH.

och som de olika delarna bör relatera till på ett eller annat sätt.

Hur förhåller sig en uppsättningsidé till innehållet i en pjäs? När lyfter en djärv idé fram en ny sida, ett nytt perspektiv i en pjäs? Och när gör den bara våld på texten?

Även en radikal nytolkning måste ha en inre logik, saker måste hänga ihop, och karaktärernas väg genom pjäsen måste fungera.

En viktig del av dramaturgens arbete handlar om att identifiera de olika delarna i ett verk och se hur olika teman och nivåer samverkar.

Under repetitionsperioden har dramaturgen oftast ett större avstånd till processen och kan betrakta helheten från publikens perspektiv. Hur hänger saker ihop och vad kommunicerar det? När det uppstår problem med en scen kan dramaturgen ha mer tid än regissören för att identifiera problemet. Varför uppstår det? Var ligger felet? Det kräver tankearbete men också en djup kunskap om processen.

När det gäller läsande har jag under de senaste åren lagt märke till en förskjutning när det gäller läskunnighet. Man tenderar att läsa bokstavligt istället för att koncentrera sig på det innehåll som texten vill förmedla. Ofta sker det med flit, som i den offentliga debatten när man använder lösryckta citat ur en motståndares text för att bevisa att den egna ståndpunkten är överlägsen. Man bortser från kontexten och tappar bort innebörden i den text som orden ursprungligen ingick i.

Man är inte intresserad av vad avsändaren vill ha sagt. Istället tolkar man texten för sitt eget syfte; ett slags självpåtagen läskunnighet som gagnar den egna positionen.

MEN ÄVEN INOM KONSTNÄRLIGA områden håller ratio på att manövrera ut intellectus. Snarare än att leta efter det motsägelserfulla, det obegripliga, sprickorna där ny mening kan uppstå, så väljer man att tolka texter moraliskt för att i nästa led skildra det ideala och rättfärdiga kontra det orättfärdiga

I en aggressiv och polariserad tid, som vår, då det ofta handlar om att bekräfta en världsbild snarare än att tänka fritt, har dramaturgen en viktig uppgift att fylla. Förskjutningen mot bokstavstrogethet, när man inte längre uppfattar metaforer eller vad en text förmedlar mellan raderna, är farlig. Till sist upphör förmågan att kommunicera på ett djupare plan. Vi reducerar vad man kan tala om och hur. Vi reducerar tänkandet. Vi blir dummare och resultatet blir maktlöshet. Motkraften är att förutsättningslöst söka meningen i det vi läser, det vi ser och det vi skapar.

PÅ TEATERN VILL VI FÖRSTÅ den verklighet vi lever i, skildra den och ibland förändra den. Vi letar efter helheten som kan spegla ett sammanhang och göra det synligt.

Publiken gör samma sak från andra hållet. Den söker mönstret, hur pusslet ser ut, söker sammanhanget för att förstå något nytt. Det behöver inte handla om begriplighet i bokstavlig mening, det kan vara en känsla, eller ett tillstånd som förmedlar igenkänning och nya insikter.

Allting har en form, också den mest experimentella text eller föreställning har en inneboende logik som gör att vi kan utvinna mening.

Att kunna se relationen mellan form och innehåll och på så sätt utvinna mening är dramaturgi. Att se meningen där den uppstår, kanske på helt oväntade ställen. I det praktiska arbetet handlar det ofta om att klä av, om att bryta ner överbyggnader och blottlägga.

Att hitta fram till det enkla är alltid det svåraste. Ofta börjar vi i en periferi överlastad med idéer och uppslag och betar oss fram mot den nakna kärnan. En klurig process som kräver mycket tankearbete.

Jag tror att en dramaturg måste älska att tänka.

MIA TÖRNQVIST

I *Thalias hus speglas teaterns själ*

DAGENS NYHETER-KRITIKERN Johan Hilton skrev nyligen att intresset för scenkonst bland tidningarnas kulturchefer är svagt. Går de över huvud taget på teater? undrade Hilton.

Teaterbesöken i landet minskar visserligen, enligt Myndigheten för kulturanalys, men långsamt. Nej, scenkonsten är knappast hotad, men konkurrensutsatt av serier, streamingtjänster och annan media som tävlar om vår tid.

Historiskt sett har teatern en stark ställning i landet. Det visar författarna Anna Hedelius och Göran Willis (båda med bakgrund på SVT) i *Thalias hus – på spaning efter den svenska teaterns själ*. En titel som antyder en filosofisk vinkel, men resultatet är framför allt historiskt.

Under två år har författarna besökt och inventerat 55 scener (en bråkdel av alla) från Kiruna till Ystad. De reser till teaterhus i våra stora städer och i mindre samhällen, lyfter fram arkitektoniskt intressanta teaterbyggnader i jugendpalats och hippodromer, i Folkets Hus-fastigheter och biografier; visar upp scenkonstens starka ställning över tid. Här finns träteatern i Hudiksvall från 1882 med 180 platser: ett av de raraste teaterhusen i landet, menar författarna, väl förankrat i det lokala teaterlivet. Medan stadsteatern i Karlshamn från 1965 är en institution i DDR-stil med 580 platser och tradition av operett och revy, komedi och amatörteater (på lastbryggan satt Margaretha Krook 1999 i sin scenklänning och rökte innan hon gjorde entré i Dramatens turnerande uppsättning av *Lyckliga dagar*). Boken blandar anekdoter och fakta i reportagets form, illustrerad med massor av arkivbilder och nytagna fotografier.

Efterhand inser man teaterns starka ställning, hur konstformen skär igenom klassgränser, hur den på en och samma gång är en samlingsplats för opera och drama, nyårsrevy och arbetspel, resande teatersällskap och nationalscensbesök. Reportageformen blir efterhand väl monoton, även om den bryts upp av ett tialt folkbildande mellanakter med intressanta fakta om alltifrån Riksteatern till teaterskrock.

Så mitt tips är: sträckläs inte! Utan läs ett kapitel ur *Thalias hus* varje kväll. Då kommer boken att räcka i ett par månader och ge massor av intressanta kulturhistoriska besökstips till kommande semestrar. En gissning är att landets teaterbesök kommer att öka. Även bland tidningarnas kulturchefer kanske. GERT LUNDSTEDT

Vill du medverka i Scen & films redaktionskommitte?

HAR DU KOLL på saker i branschen och är sugen på att sitta med i redaktionskommittén?

Vi rekryterar tre nya medlemmar.
Anmäl ditt intresse till: magdalena@mboman.se

Förbundsstyrelsen fattar det slutgiltiga beslutet om medverkande medlemmar i redaktionskommittén.

Ljus är spänning

Lampor med hög färgåtergivning

OSRAM Brilliant-serien återger de sanna färgnyanserna och är som gjorda för scenen. Från artister till scener, kostymer och rekvisita – låt de levande och verklighetstrogn färgerna i din produktion stråla med Lok-it och SharXS Brilliant!

Ljus är OSRAM

OSRAM

Håkan är både läkare och operasångare

Hans första stora roll var som Steuermann i *Den flygande holländaren* på Göteborgsoperan. Samma höst började han på Operahögskolan.

I somras, 24 år senare, blev han färdig läkare, och arbetar nu på S:t Görans psykiatri i Stockholm.

Håkan Starkenberg har nytta av sin förmåga att improvisera och har inte slutat att sjunga.

HAN HAR ALLTID HAFT en naturvetenskaplig ådra och det var i den riktningen han tänkte gå, säger han. Det var astrofysiker han först ville bli.

Men han gick på musikgymnasium och efterhand tog sången och musiken allt större plats i hans liv.

– Jag släppte det naturvetenskapliga helt och tog steget fullt ut att bli sångare.

Först gick han på Kulturamas operastudio 67, sedan på Operahögskolan i Göteborg. Håkan jobbade mycket, både som sångare och senare som regissör också. Och hårt i många år.

2012 spelade han *Elefantmannen* på Norrlandsoperan, han regisserade *Tosca* på Reaktorhallen i Stockholm, samt regisserade elevproduktioner på Kulturama och gjorde dessutom en mindre uppsättning av operan *Maria Stuarda*.

– Det var rätt mycket, säger han, för mycket.

Lusten till jobbet försvann. Han blev mätt och började tänka på att göra något helt annat.

– En känsla av att jag ville hjälpa andra växte fram. Inte bara underhålla även om det är än så viktigt.

Han valde vården och han valde läkarutbildningen.

NU ÄR HÅKAN FÄRDIG läkare, men han har inte lagt ner sången. Lusten att sjunga har kommit tillbaka.

Flera kvällar i veckan repeterar han på Södertäljeoperan. De sätter upp en ny version av *Trollkarlen från Oz*.

– Det är jättehärligt att komma till repetitionerna och ge sig in i sitt gamla kall. Men det är väldigt befriande att göra något annat också. Det är som om de befruktar varandra.

När han började på läkarlinjen tänkte han sig själv som akutläkare eller som narkosläkare, men så blev det inte.

– När vi kom till kursen i psykiatri var det som att komma hem. Det ligger ju på ett sätt nära operan och teatern. Att analysera mänskligt beteende gör man ju i en rolltolkning också. Man sätter sig in i det mänskliga psyket.

Från scenen har han också erfarenheten att kunna improvisera. Inom psykiatri är det också bra att kunna vara öppen och att hitta nya lösningar.

Håkan berättar att när han bytte karriär genomgick han en ganska påfrestande identitetskris. Efter att ha sjungit hela sitt liv så gjorde han plötsligt något annat. Det var inte självklart att bara falla in i rollen.

– Jag känner mig fortfarande mer som operasångare än som läkare. Min bas är den konstnärliga världen, även om jag brinner för det här också. Så klart. På mottagningen är jag ju faktiskt läkare.

Utifrån uppfattas det ofta som att han har gjort en total karriärväxling och lämnat scenen.

– Det är väl något jag tror att många sångare och skådespelare råkar ut för. Gör man något annat så går snacket att man har slutat. Men så är det inte.

Han är läkare och han är operasångare. Inte antingen eller – utan både och.

HELEN ARDELIUS

Namn: Håkan Starkenberg.

Ålder: 46 år.

Yrken: Operasångare, regissör och läkare.

Aktuell med: Repeterar på Södertäljeoperan i en ny uppsättning av *Trollkarlen från Oz*. Arbetar som läkare, inom S:t Görans psykiatri i Stockholm.

Ur karriären: Sång: Steuermann i *Den flygande holländaren* på Göteborgsoperan 1995. Den unge Florio i *Lycksalighetens ö* på Norrlandsoperan 2002. Gastone i *La Traviata* på Kungl. Operan 2011. *The Elephant Man* av Carl Unander Scharin på Norrlandsoperan 2012.

Regi: *Tosca*, i Reaktorhallen KTH 2012. *Malmens väg*, Tornedalsteatern 2016. *Den du är*, Scenkonst Sörmland 2017.

Förbundsnytt

Lär dig om fackligt arbete på en lokalavdelning

Denna kurs riktar sig till dig som sitter i styrelsen för en av Teaterförbundets lokalavdelningar, och arrangeras på fyra platser under hösten.

Syftet med kursen är att ge dig kunskap om vad uppdraget som fackligt förtroendevald innebär och vad som krävs av dig i din roll. Vi går igenom förhandlings- och samverkanssystemet och kommer att lägga vikt vid hur vi kan motverka och hantera sexuella trakasserier på arbetsplatsen i rollen som fackligt förtroendevald. Utbildningen innehåller också praktiska övningar.

Kursen hålls på följande platser i höst: 4 nov i Umeå, 11 nov i Malmö, 25 nov i Stockholm och 9 dec i Göteborg.

Läs mer och anmäl dig på teaterforbundet.se/kalender

Internationellt möte i Vancouver

I början av oktober hölls det årliga mötet FIA:s Executive Committee där Sverige/Teaterförbundet för scen och film ingår sedan 2016. FIA är ett globalt fack som samlar över hundra fackföreningar för skådespelare och dansare.

Denna gång hölls mötet i Vancouver i Kanada. Från Teaterförbundet deltog Simon Norrthon, ordförande och Mika Romanus, förbundsdirektör.

Under dagarna utbyttes erfarenheter kring dagsaktuella och angelägna frågor som offentlig finansiering och utmaningen att hitta nya ersättningsmodeller kopplade till strömningstjänster och så kallade SVOD-plattformar.

FIA Global Diversity Group höll ett möte där organisationernas arbete mot sexuella trakasserier diskuterades.

Europas filmregissörer i Bukarest

Tidigare i höst höll FERA, som samlar Europas filmregissörer, sin generalförsamling i Rumäniens huvudstad Bukarest. Representanter från 27 länder var på plats, däribland Simon Norrthon, Christina Olofson och Elisabet Gustafsson som representerade Sveriges filmregissörer, en avdelning inom Teaterförbundet för scen och film. Under dagarna diskuterades en rad viktiga framtidsfrågor. En aktuell fråga är implementeringen av DSM-direktivet och hur upphovsrätten kan stärkas för konstnärerna. Mötet lyfte även vikten av att försvara yttrandefriheten. Hat och hot mot konstnärer och journalister är ett växande problem, och den konstnärliga friheten ifrågasätts. Under mötet valdes Elisabet Gustafsson från Sveriges filmregissörer till suppleant i FERA:s exekutiva kommitté.

Enkät till medlemmarna i Pedagogavdelningen

Här – en hälsning från den sittande styrelsen i Pedagogavdelningen, Sita Ljungholm Verma, Anders Angel, Melvin Moon, Lova Lundin. Inom styrelsen finns yrkeserfarenhet från kulturskola, frilans, institutionsteater, kulturcentrum, gymnasieskola, grundskola, frigrupper, folkhögskola, högskola. Vår yrkesavdelning organiserar drama-, dans-, teater- och cirkuspedagoger. Terminen är igång och likaså vårt uppdrag. Du som medlem är viktig för oss. Viktigast till och med. Utan dig, ingen pedagogavdelning. Vi blir allt fler pedagoger som arbetar för och med kultur. Därför kommer vårt fokus i styrelsen i år kretsa kring att få kontakt med/lära känna dig, vår medlem. Detta för att lättare kunna skraddarsy vårt arbete utifrån de förväntningar och önskemål som du har. I slutet på september skickade vi ut en enkät via mejl. Med största tacksamhet tar vi emot dina svar. Enkäten är anonym. Vi kommer inte publicera några individuella svar, utan använda svaren som diskussionsmaterial i styrelsens arbete.

Medlemsannonns

Önskas byte: Finnes: 2 rok, 70 kvm på Kaplansbacken 6 i Höstsols hus. (Boende måste vara över 50 år och medlem i Teaterförbundet.) **Önskas:** 1-2 rok med balkong och badkar. Gärna inom tullarna men även annat läge är av intresse! Marie-Thérèse Sarrazin, tessherself@gmail.com

Beställ 2020 års almanacka

Tidigare år har Teaterförbundet för scen och film skickat en medlemskalender till alla medlemmar tillsammans med tidningen Scen & Film.

Sedan ett par år skickar vi bara en kalender till de medlemmar som önskar en!

Vill du ha en kalender ska du skicka namn, adress och e-post till tf.medlemsinfo@teaterforbundet.se

Skriv "Kalender" i ämnesraden.

Teaterförbundet / för scen och film

Förbundsstyrelsen

Verkställande utskott: Simon Norrthon (skådespelare) ordförande, Christina Olofson (filmregissör), vice ordförande, Måns Clausen (skådespelare), Minna Krook (koreograf), Thomas Nording (scenotekniker).

Övriga ledamöter: Mary-Anne Buyondo (skräddare), Tove Dahlberg (operasångare), Robert Forsman (säkerhetschef), Andrzej Glosniak (dansare), Thérèse Hörnqvist (producent), Zofi Lagerman (scenograf), Martyna Lisowska (musikalartist), Aleksa Lundberg (skådespelare), Niclas Peyron (production manager, film), Pontus Plaenge (skådespelare/regissör).

Kontakt: Förbundsstyrelsens e-postadresser finns på webben under fliken förbundet/organisationen.

Teaterförbundets kansli:

Besöksadress: Kaplansbacken 2A
Postadress: Box 127 10, 112 94 Stockholm.
Telefon: 08-441 13 00
Öppettider: Vardagar: 9.00–16.30

E-post: info@teaterforbundet.se
Hemsida: www.teaterforbundet.se
facebook.com/teaterforbundet
twitter.com/teaterforbundet
instagram.com/scenochfilm

Förbundsnytt

På de här sidorna kan du läsa om vad som är på gång inom förbundet. På teaterforbundet.se hittar du mer information och fler nyheter. Har du tips för sidorna mejla ase.axberg@teaterforbundet.se

SÖK STIPENDIUM

FÖR MEDVERKANDE I ÖPPET ARKIV 2013-2015

Teaterförbundet för scen och film utlyser 30 stipendier à 20 000 kronor till utövande konstnärer och upphovspersoner. Även andra konstnärliga yrken, såsom klippare, maskörer och barnskådespelare kan söka.

Stipendiets ändamål ska gå till konstnärlig fördjupning i form av resebidrag, projektbidrag eller kompetensutveckling.

Stipendierna kan enbart sökas av de som har medverkat i eller arbetat med tv-program som fanns på SVT:s sida Öppet Arkiv under åren 2013, 2014 eller 2015.

På Teaterförbundets hemsida finns en förteckning över vilka program som är aktuella.

Stipendierna grundas på upphovsrättsersättningar som inte varit möjliga att fördela individuellt.

SÅ HÄR ANSÖKER DU

Ansökan görs på www.teaterforbundet.se/oppetarkiv senast söndag den 15 december 2019.

Ansökan ska innehålla en beskrivning av vad du planerar att använda stipendiet till.

Teaterförbundet
/ för scen och film

STIPENDIER TILL FOLK OCH KULTUR

VILL DU DELTA I FOLK OCH KULTUR I ESKILSTUNA DEN 5-8 FEBRUARI 2020?

Teaterförbundet för scen och film delar ut 15 stipendier à 2000 kr för deltagande i det kulturpolitiska konventet Folk och kultur.

Stipendiet kan sökas av dig som är aktiv medlem i Teaterförbundet, och som inte kan finansiera ditt deltagande på annat vis.

SÅ HÄR SÖKER DU STIPENDIET

- Mejla ditt namn och dina kontaktuppgifter till anmalan@teaterforbundet.se
- Skriv "Folk och kultur" i ärenderaden.
- Sista ansökningsdatum är **12 november 2019**.
- Stipendierna lottas ut bland ansökningarna.
- Stipendiet ska redovisas kortfattat.

Du kan få besked om du får stipendiet innan du anmäler dig till Folk och kultur, men stipendiet betalas ut först efter att du har anmält dig, och har skickat en kopia på anmälan och på inbetalningen till oss. Early Bird-pris gäller om du anmäler dig innan den 19 november.

Kalendarium

- 04 nov **Förbundsstyrelsemöte**
(Teaterförbundet för scen och film)
- 04 nov **Facklig förhandlingskurs**
Utbildning för förtroendevalda i Umeå
(Teaterförbundet för scen och film)
- 07 nov **Tanken och ordet**
– lyrik, filosofi och kulturhistoria, Stockholm
Teateralliansen.
- 08 nov **En arbetsplats för alla inom scenkonsten**
Seminarium som uppmärksammar årsdagen av metoo-upproppen. (Teaterförbundet för scen och film och Svensk scenkonst)
- 11 nov **Facklig förhandlingskurs**
Utbildning för förtroendevalda i Malmö
(Teaterförbundet för scen och film)
- 13 nov **Kulturskaparnas framtid**
– vad är nästa steg i konstnärspolitiken?
(Klys konstnärspolitiska konferens i Malmö)
- 14 nov **Filmcocktail Stockholms filmfestival**
Teaterförbundets filmavdelning, Sveriges filmregissörer och Dramatikerförbundet arrangerar.
- 17 nov **Delegationsmöte på filmområdet**
Delegationen möts inför kommande kollektivavtalsförhandlingar.
- 18 nov **Delegationsmöte på scenområdet**
Delegationen möts inför kommande kollektivavtalsförhandlingar.
- 18 nov **Forum för scenkonst:**
Immersiv scenkonst – vad är det? Del 2 i Göteborg
(Kulturakademin, Högskolan för scen och musik)
- 25 nov **Gaga, Improvisation**
and Gadadancers methodics. Workshop för dansare med Emma Rozgoni i Malmö (Dansalliansen, Danscentrum Syd)
- 25 nov **Facklig förhandlingskurs**
Utbildning för förtroendevalda i Stockholm
(Teaterförbundet för scen och film)
- 02 dec **Tanken och ordet**
– lyrik, filosofi och kulturhistoria. Seminarium i Stockholm. (Teateralliansen)
- 09 dec **Facklig förhandlingskurs**
Utbildning för förtroendevalda i Göteborg
(Teaterförbundet för scen och film)
- 15 dec **Ansök till Öppet Arkiv-stipendiet**
Sista dagen att ansöka till årets stipendieomgång.
(Teaterförbundet för scen och film)
- 16 dec **Förbundsstyrelsemöte**
(Teaterförbundet för scen och film)

Teaterförbundet för scen och film presenterar stolt en av sina nya medlemmar

Välkommen Kaiwan Karem!

Vad fick dig att gå med i Teaterförbundet för scen och film?

– När jag insåg att facket kunde hjälpa mig med kontraktsfrågor så var det ett självklart alternativ. Vid eventuella utmaningar på arbetsplatsen kan det vara bra att ha ett fackförbund att vända sig till.

Namn: Kaiwan Karem.

Ålder: 29.

Yrke: Skådespelare.

Gör just nu: Spelar in sista veckan som karaktären Aladdin i *Måste gitt*-serien.

Tidigare jobb: Roll som entrévärd i *Beck - Rum 302*, Aladdin i *Måste gitt*.

Favoritsysselsättning: Att spela in film, känslan på set är speciell.

Nästa film/scenkonstföreställning du ska se: *Doctor Sleep* på bio, jag är mycket förväntansfull på denna uppföljare.

Vad gör du om tio år: Förhoppningsvis lever jag på det jag tycker om att göra, medverka i film. Framför eller bakom kameran.